

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

Факультет міжнародних відносин

Кафедра журналістики

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Васильченко В'ячеслав Миколайович

«___» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«МАГІСТР»

ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В РОБОТІ ЖУРНАЛІСТІВ ПІД ЧАС
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Виконавець: Кирієнко Юлія Вадимівна _____

Керівник: д-р філол. наук, доц., проф.

Шульгіна Валентина Іванівна _____

Нормоконтролер: канд. пед. наук, доц.

Остапчук Світлана Сергіївна _____

Київ - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ЖУРНАЛІСТИЦІ	9
1.1. Розвиток цифрових технологій у медіа.....	9
1.2. Новітні технології та їх застосування в журналістиці під час російсько-інформаційної війни	15
1.3. Виклики та можливості, що виникають завдяки технологічним інноваціям.....	21
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ ПІД ЧАС ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ.....	30
2.1. Основи та розвиток штучного інтелекту у журналістиці.....	30
2.2. Інтеграція ШІ у журналістику під час російсько-української інформаційної війни.....	35
2.3. Етичні та правові аспекти використання штучного інтелекту в журналістиці під час війни.....	38
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3. ЖУРНАЛІСТИКА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ.....	48
3.1. Сутність та особливості російсько-української інформаційної війни.....	48
3.2. Технологічні інновації як фактор розвитку та ведення інформаційної війни	54
3.3. Журналістика в умовах інформаційної війни: виклики та можливості.....	62
3.4. Використання штучного інтелекту в боротьбі з дезінформацією.....	67

3.5. Перспективи розвитку журналістики в умовах російсько-української інформаційної війни	75
Висновки до розділу 3.....	82
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ.....	97

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена низкою комплексних і взаємопов'язаних факторів, які суттєво впливають на журналістську практику та інформаційний ландшафт в умовах сучасних конфліктів.

Останні кілька десятиліть спостерігається бурхливий розвиток цифрових технологій, які змінили способи отримання, обробки та розповсюдження інформації. Інтернет, соціальні мережі та мобільні додатки стали основними каналами для поширення новин. Ці технології не лише спростили доступ до інформації, але й відкрили нові можливості для журналістів, дозволяючи їм миттєво реагувати на події та ділитися інформацією з широкою аудиторією. У контексті російсько-української інформаційної війни медіа стають важливим полем битви. Оскільки інформація може впливати на громадську думку і навіть на хід військових дій, важливість точності та достовірності новин зростає. У цій ситуації журналістам необхідно бути не лише пасивними спостерігачами, але й активними учасниками у формуванні інформаційного поля, що підкреслює потребу в розумінні технологічних інновацій, які можуть допомогти в цій діяльності. В умовах інформаційної війни особливу небезпеку становить поширення дезінформації. Криптографічні технології, штучний інтелект та алгоритми соціальних мереж можуть бути використані для розповсюдження неправдивих новин, що ставить під загрозу не лише журналістську етику, але й соціальну стабільність. Розуміння того, як технологічні інновації можуть допомогти в боротьбі з дезінформацією, є ключовим для підтримки інформаційної безпеки та довіри до медіа.

Застосування новітніх технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність, інтерактивні платформи, а також штучний інтелект, веде до зміни традиційних журналістських практик. Це створює нові формати для подання інформації, такі як інтерактивні репортажі та мультимедійні проекти, які

дозволяють більш глибоко і якісно висвітлювати події. Таким чином, актуальним є питання адаптації журналістів до нових умов, що вимагають знання та умінь у використанні сучасних технологій. Впровадження нових технологій у журналістику порушує ряд етичних та правових питань. Це включає проблеми авторства, відповідальності за контент, що генерується за допомогою штучного інтелекту, а також конфіденційності даних. Журналістам необхідно бути готовими до нових етичних стандартів і правових норм, які виникають у результаті використання новітніх технологій. Це викликає потребу в поглибленому дослідженні етичних аспектів використання технологій, особливо в умовах війни, де ризики і наслідки можуть бути надзвичайно серйозними.

У воєнний час медіа несуть відповідальність за подання правдивої та об'єктивної інформації. Це передбачає, що журналісти повинні не лише дотримуватися етичних стандартів, але й враховувати соціальний контекст, в якому вони працюють. Актуальність теми дослідження полягає в необхідності розуміти, як технології можуть сприяти підвищенню цієї відповідальності, допомагаючи журналістам формувати більш точну картину подій. В умовах глобалізації медіа та інформаційних технологій, журналістика підпадає під вплив світових трендів, таких як персоналізація контенту, автоматизація новинного процесу та нові моделі бізнесу. Актуальність теми зростає в умовах змін, оскільки журналісти повинні адаптувати свої стратегії до нових реалій і вимог ринку, що вимагає знань про технологічні інновації.

Таким чином, дослідження технологічних інновацій у журналістиці під час російсько-української інформаційної війни є надзвичайно актуальним і необхідним для розуміння сучасних викликів і можливостей у цій галузі. Воно сприятиме формуванню нових знань про те, як технології можуть бути використані для поліпшення журналістської практики, а також для підтримки етичних стандартів у новому інформаційному середовищі.

Питання технологічних інновацій, роль штучного інтелекту та віртуальної реальності у контенті досліджували Васьківська О., Проскурніна Н., Грозна О. [1; 45; 4].

Дослідження щодо інструментів російсько-української інформаційної війни присвятили свої роботи Мельникова-Курганова О., Патлашинська І., Таркін В., Почепцов Г. [8; 43; 16; 11].

Мета дослідження полягає в аналізі технологічних інновацій щодо журналістської діяльності під час російсько-української інформаційної війни.

Визначена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

1. Проаналізувати розвиток цифрових технологій у медіа.
2. З'ясувати особливості застосування новітніх технологій.
3. Визначити виклики та можливості, що виникають у журналістів через застосування технологій в умовах інформаційної війни.
4. Дослідити способи, якими технології можуть бути використані для боротьби з дезінформацією.
5. Сформулювати рекомендації для журналістів щодо ефективного використання новітніх технологій у їхній практиці.

Об'єкт дослідження – цифрові технології в журналістиці.

Предметом дослідження є технологічні інновації, що впливають на журналістську діяльність.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять комплекс методів, що сприятиме всебічному аналізу предмета дослідження. Ці методи включають аналіз літератури, контент-аналіз, кейс-стаді, метод спостереження, аналіз джерел, а також застосування методів індукції для виявлення основних завдань інформаційної війни. Метод аналізу літератури полягає у вивченні теоретичних аспектів теми через наукові статті які вже існують, монографії, звіти та інші публікації. Контент-аналіз передбачає дослідження новинних матеріалів, створених під час інформаційної війни, з метою виявлення їхніх особливостей та тенденцій. Метод кейс-стаді включає аналіз конкретних випадків застосування технологічних інновацій у

журналістській практиці, зокрема у висвітленні конфліктів. Метод спостереження спрямований на безпосереднє спостереження за написаними новинними матеріалами, особливо у випадках, коли помічалась дезінформація. Вивчення джерел, пов'язаних з темою дослідження, а також аналіз законів України, що регулюють журналістську діяльність у контексті інформаційної війни. З'ясування та дослідження додатків, які є корисними для журналістів, сприятиме поліпшенню їхньої роботи. Метод індукції дозволяє формулювати загальні висновки та теоретичні положення на основі конкретних спостережень. У рамках цього дослідження він буде використовуватися для: визначення основних завдань інформаційної війни та створення теоретичних висновків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у впровадженні нових підходів до аналізу технологічних інновацій у журналістській практиці під час російсько-української інформаційної війни. Одержані результати відкривають нові горизонти для розуміння ролі сучасних технологій у медіа-середовищі, а також їхнього впливу на формування громадської думки в умовах інформаційних конфліктів. Основні аспекти наукової новизни можна поділити на кілька ключових напрямів: теоретичне осмислення технологічних інновацій; аналіз впливу цифрових технологій; інтеграція штучного інтелекту в журналістику; визначення викликів та можливостей; практичні рекомендації для журналістів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці рекомендацій для журналістів щодо ефективного використання технологічних інновацій у своїй діяльності, а також в підвищенні обізнаності про етичні та правові аспекти, пов'язані з їхнім застосуванням. Результати дослідження можуть бути корисні в освітніх програмах з журналістики, сприяючи формуванню нових професійних стандартів та практик. Крім того, результати можуть бути використані медіа-організаціями для вдосконалення процесів збору, обробки та розповсюдження інформації, а також для розвитку стратегії протидії дезінформації.

Апробація результатів дослідження. Зміст і результати дослідження висвітлювались у виступі на XI Всесвітньому конгресі «Авіація в XXI столітті». Технологічні інновації в журналістиці під час інформаційної війни. Київ: НАУ. 27 вересня 2024р.

Публікації. Кириєнко Ю. В. Медіаграмотність під час інформаційної війни. *Інтернет-журналістика та новітні технології в сучасних медіа*: зб. Матеріалів. Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції. Вінниця: ВДПУ імені М. Коцюбинського, 24 квітня 2024р. С. 27-31

Кириєнко Ю. В. Журналістика в епоху розвитку технологій та штучного інтелекту: загроза чи нові горизонти?: *Права людини: відображення у медіа просторі: Матеріали III науково-методологічного семінару*. Київ:НАУ. 20 лютого 2024р. С. 87-91

Кириєнко Ю. В. Технологічні інновації в журналістиці під час інформаційної війни. *Авіація в XXI столітті*: Київ: НАУ. 27 вересня 2024р. (подано до друку)

Структура й обсяг дипломної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів (11 підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (85 джерел) і додаток. Загальний обсяг роботи становить 97 сторінку, основний зміст вкладено на 81 сторінці.

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ У ЖУРНАЛІСТИЦІ

1.1. Розвиток цифрових технологій у медіа

Термін «медіа» часто вживається як синонім до поняття «засоби масової інформації» (далі ЗМІ). Походить воно від латинського слова «medium», що означає «посередник» або «середина». І це дуже влучно описує роль медіа в сучасному світі. Медіа виступають провідниками, каналами, через які інформація передається від одного суб'єкта до іншого [62].

Медіа - це не просто телебачення, газети чи Інтернет-сайти. Це будь-які засоби, що використовуються для передачі інформаційних повідомлень: текст, музика, зображення, відео. Термін «ЗМІ» має тривалу історію в суспільному вжитку, тому більшість людей інтуїтивно розуміють його значення і часто прирівнюють його з «медіа». Це пов'язано тим, що англійське слово «media» в українському та російському контекстах перекладається як «ЗМІ». Проте деякі класифікації розрізняють ці поняття. ЗМІ розглядаються виключно як канали, способи або механізми передачі інформації та фактів, які не впливають на зміст переданого повідомлення [62]. Натомість медіа визначаються як посередники й активні учасники комунікаційного процесу, рівнозначні за важливістю самому повідомленню, яке передається [62].

ЗМІ та журналістика тісно пов'язані як дві основні складові масової комунікації. Засоби масової інформації виконують роль платформи для поширення журналістських матеріалів, забезпечуючи доступ до інформації широкій аудиторії. Журналістика, зі свого боку, забезпечує контент для ЗМІ, включаючи новини, аналізи, репортажі та інтерв'ю. Цей взаємозв'язок сприяє формуванню громадської думки та інформуванню суспільства про актуальні події і тенденції.

Журналістика в Україні пройшла значний шлях розвитку з часу свого зародження до сучасності, адаптуючи традиційні медійні формати до нових технологічних умов. Розвиток української журналістики можна умовно поділити на кілька основних етапів: від перших газет до формування онлайн-видань.

а) Початковий етап: газети XIX - початку XX століття.

Перші українські газети з'явилися в середині XIX століття. Важливими віхами стали видання, такі як «Харківський журнал» (1816) та «Киевский телеграф» (1821). Ці видання, що виходили здебільшого в містах, відображали соціально-політичні пертурбації того часу, і формували громадську думку в контексті українського національного відродження [37; 2; 9].

На початку XX століття, зокрема в період Гетьманщини та Першої української революції, з'явилися нові формати газет, такі як «Українська хата» і «Нова рада», що акцентували на національних і соціальних питаннях. Цей період характеризується зростанням політичної активності і поглибленням журналістської практики [37; 2; 9].

б) Радянський період: контроль та ідеологічний вплив.

Після встановлення радянської влади в Україні в 1920-х роках, журналістика потрапила під жорсткий контроль з боку держави. Відзначалась цензура, жорстка регламентація тем і стилістики, а також ідеологічний тиск. Газети, такі як «Молодь України» і «Комсомольська правда», стали основними каналами пропаганди, поширюючи комуністичну ідеологію та офіційну версію подій. Протягом цього періоду відзначалося також розвитком регіональних видань, які мали певну автономію, але діяли в рамках загальносоюзної політики. Це дозволило зберегти місцевий колорит та частково адаптувати контент до регіональних особливостей [37; 2; 9].

в) Перехідний період: незалежність та пострадянська трансформація

Після здобуття незалежності в 1991 році, українська журналістика пережила період глибоких трансформацій. Відзначався розвиток приватних медіа, численні нові видання і радіостанції, що сприяло різноманітності

інформаційного простору. Поява газет, таких як «Дзеркало тижня» та «Газета по-українськи», стала символом нової ери свободи слова і незалежності медіа [37; 2;9].

Однак цей період супроводжувався і проблемами, такими як олігархічний контроль над медіа, тиском на журналістів та фінансовими труднощами. Попри це, цей час був важливим для становлення плюралізму і розвитку нових форматів журналістики [37; 2; 9].

г) Сучасний етап: цифрова революція і онлайн-видання.

На початку XXI століття цифрова революція кардинально змінила ландшафт української журналістики. Поява інтернет-видань і соціальних медіа призвела до нового етапу розвитку. Видання такі як «Українська правда» та «Liga.net» швидко завоювали популярність завдяки оперативності подачі новин та інтерактивності. Цифровізація дозволила журналістам інтегрувати мультимедійні елементи, такі як відео та інфографіка, що значно підвищило якість та доступність інформації. Водночас вона поставила нові виклики, зокрема питанням фейкових новин, цифрової безпеки та збереження журналістської етики в умовах швидкого поширення інформації [37; 2; 9; 7; 10].

Еволюція української журналістики від газет до онлайн-видань відображає не тільки зміни в технологіях, але й глибокі соціально-політичні трансформації. Сучасний етап характеризується гнучкістю та адаптивністю медійних форм, але також вимагає нових підходів до забезпечення якості та правдивості інформації. Українська журналістика продовжує розвиватися, відповідаючи на виклики часу і потреби суспільства.

Інтернет, як глобальна мережа, значно трансформував медіа-індустрію. Він радикально змінив доступ до інформації, зробивши її швидшою та універсальною. Раніше споживачі новин були обмежені географічно і мали доступ лише до місцевих або національних медіа-ресурсів. Сьогодні ж Інтернет дозволяє миттєво отримувати новини з усього світу. Це призвело до зростання конкуренції серед медіа-компаній, які прагнуть залучити аудиторію своєчасним контентом. Традиційні моделі розповсюдження контенту були замінені новими

цифровими методами. Газети, журнали та телебачення поступилися місцем онлайн-платформам, таким як соціальні мережі, новинні сайти та блоги. Це змінило не лише спосіб споживання новин, але й структуру медіа-компаній, які тепер змушені адаптуватися до нових умов, інвестуючи у цифрові технології та стратегії онлайн-присутності.

Окрім цього, Інтернет вплинув на економічні моделі медіа-індустрії. Раніше основним джерелом доходу були продажі та реклама в друкованих виданнях і на телебаченні. З появою Інтернету значна частина рекламних бюджетів перейшла до онлайн-платформ, таких як Google та Facebook. Це призвело до скорочення доходів традиційних медіа-компаній і змусило їх шукати нові способи монетизації контенту, включаючи підписки, платний доступ до контенту та партнерські програми [52].

Зміни, спричинені Інтернетом, також вплинули на професійну практику журналістів. Журналісти тепер мають доступ до більш широкого спектра джерел інформації та можуть використовувати соціальні мережі для збору новин і взаємодії з аудиторією. Водночас зростає потреба у перевірці достовірності інформації, оскільки Інтернет сприяє швидкому поширенню чуток та фейкових новин.

Вплив Інтернету на медіа-індустрію є глибоким і всебічним. Він докорінно змінив спосіб доступу до інформації, зробивши його швидким і глобальним. Традиційні моделі розповсюдження контенту поступилися місцем цифровим платформам, що привело до необхідності адаптації медіа-компаній до нових умов. Економічні моделі також зазнали трансформації, зокрема через перерозподіл рекламних бюджетів на користь онлайн-платформ. Журналісти тепер мають змогу використовувати нові інструменти для збору та розповсюдження новин, але водночас стикаються з викликами перевірки достовірності інформації та протидії фейковим новинам. Інтернет створює нові можливості для взаємодії з аудиторією, але також висуває нові вимоги до професійної етики та якості журналістики.

У контексті стрімкого розвитку цифрових комунікацій, поширення засобів масової інформації зазнало значних трансформацій, обумовлених впровадженням новітніх технологій та зміною поведінкових патернів споживачів. Сучасний процес розповсюдження контенту через медіа характеризується децентралізацією, миттєвістю та підвищеною доступністю [22]. Визначальними технологіями, що наразі впливають на сучасні медіапрактики, є штучний інтелект (далі – ШІ) та віртуальна реальність (далі – VR). ШІ оптимізує численні виробничі процеси, виконуючи завдання, які традиційно вимагали участі людського інтелекту, такі як розпізнавання мовлення, візуальне сприйняття, прийняття рішень та інше [21]. Віртуальна реальність дозволяє користувачам занурюватися у тривимірні комп'ютерно симульовані середовища, створюючи відчуття фізичної присутності через гарнітури, що повністю охоплюють поле зору. VR забезпечує імерсивний досвід, ізолюючи користувачів від реального світу та надаючи їм стимулів, які сприймаються як реальні, що дозволяє відчувати віртуальне середовище наче вони є його частиною [19, с. 248].

Проте, разом із впровадженням ШІ та VR, виникають нові виклики, зокрема, питання конфіденційності, етичні дилеми та потреба у регуляції. Існують ризики, пов'язані зі зловживанням даними, а також можливість посилення «фільтраційних бульбашок», коли користувачі взаємодіють виключно з контентом, який відповідає їхнім перевагам [20, с.673-695]. Українські науковці активно досліджують вплив штучного інтелекту та віртуальної реальності на сучасну медіаіндустрію. Дослідниця Васківська О. Є. зосередилася на аналізі застосування ШІ у медійній практиці, окреслюючи основні тенденції в автоматизації контенту та персоналізації користувацького досвіду [1, с.6]. Науковець Ситник О. В. вивчав проблематику впровадження ШІ у сучасних медіа, приділяючи особливу увагу законодавчому врегулюванню майнових та немайнових прав на твори, створені за допомогою ШІ [1, с. 252-265]. Дослідниця Волинець В. О. досліджувала поняття віртуальної, доповненої та змішаної реальності [1, с. 231-243].

ШІ також докорінно змінює процес виробництва та розповсюдження медіа. Наявні інструменти дозволяють створювати складні візуальні ефекти, покращувати якість зображення та звуку, а також автоматизувати редагування відео- та аудіоматеріалів. Наприклад, технології штучного інтелекту вже інтегровані в програму Adobe Photoshop, зокрема через функцію Adobe Sensei, яка надає розширені можливості для редагування зображень: автоматичне вирізання об'єктів, покращення якості зображення, інтелектуальні фільтри тощо. Final Cut Pro X, програмне забезпечення для відеомонтажу від Apple, використовує машинне навчання для оптимізації процесів редагування відео, зокрема для поліпшення вибору кадрів та згладжування переходів. Для ефективного розповсюдження медіапродукції розроблені програми, здатні визначити оптимальний час для публікації у соціальних мережах (Buffer) або проаналізувати користувацькі настрої (Crimson Hexagon) [4, с.106-109].

Ці інновації відкривають нові можливості для медіаіндустрії, забезпечуючи більшу гнучкість та адаптивність у створенні й дистрибуції медіапродукції. Українські медіа не відстають: Суспільне ТБ використовує ШІ для автоматичного генерування субтитрів для новинних програм, що робить їх доступнішими для людей з вадами слуху. Редакція каналу «Факти ICTV» застосовує ШІ для аналізу соціальних мереж, що допомагає виявляти та перевіряти інформацію, сприяючи боротьбі з дезінформацією [4, с.107].

Імерсивна журналістика набуває дедалі більшого значення завдяки інтерактивним та імерсивним технологіям, які створюють персоналізовані досвіди сприйняття новин. Це дозволяє аудиторії не лише читати чи дивитися новини, але й відчувати себе частиною подій, що відбуваються. Віртуальна реальність реалізує основні принципи імерсивної журналістики — інтерактивність, візуалізацію та емоційну залученість, створюючи контрольовані віртуальні середовища, що стимулюють візуальні, аудіальні та тактильні відчуття.

Застосування VR у медіа включає інтерактивні ігри, віртуальні виставки, навчальні програми тощо, забезпечуючи глибшу залученість аудиторії та

розширення можливостей для освітніх і розважальних медіа. Наприклад, The Guardian активно використовує VR-технології для створення інтерактивних статей, що дозволяють користувачам глибше зануритись у складні теми. У статті «Як війна зруйнувала околиці Гази — візуальне дослідження» (2024) використовуються анімація, ефект паралакса, відео, масштабування та інтерактивна карта для демонстрації результатів досліджень [21, с.216]. Такий формат поліпшує візуальну привабливість контенту та сприяє кращому розумінню його змісту завдяки імерсивній взаємодії користувачів із матеріалом.

Втім, разом із можливостями, технологічні інновації приносять і нові ризики. ШІ може порушити вимоги конфіденційності та етики під час обробки даних, спричинити нехтування авторськими правами та заміщення людських ресурсів, що потребує ретельного регулювання на законодавчому рівні [4, с.109]. Використання штучного інтелекту для створення медіаконтенту передбачає відкриту та прозору редакційну політику, яка визначає способи, обсяги та природу використання згенерованого контенту.

1.2. Новітні технології та їх застосування в журналістиці під час російсько-української війни

У сучасному медіасередовищі новин і журналістики використання технологій віртуальної (далі – VR) та доповненої реальності (далі – AR) у засобах масової інформації має значно більший потенціал для залучення уваги аудиторії до подій і сюжетів порівняно з текстовим контентом, двовимірними зображеннями та навіть традиційним відео. Перспективні інноваційні формати, такі як 360-градусне відео, є наочними прикладами нових можливостей у медіаіндустрії. Користувачі висловлюють сподівання, що в недалекому майбутньому з'явиться можливість не лише аналізувати та моніторити новини на рівні сприйняття, але й буквально «занурюватися» в них. Вони також очікують, що віртуальні екрани зможуть частково або повністю замінити традиційні форми розваг, такі як кіно та театр, у найближчі кілька років [4].

Ключовою особливістю доповненої реальності є здатність надавати додаткову інформацію або створювати віртуальні дії, які мозок людини сприймає як реальні, завдяки інтеграції віртуальних елементів [46, с.311-317]. Для створення матеріалів із застосуванням технологій VR або AR, журналістам буде достатньо стандартного набору інструментів, що включає методи контекстуалізації та верифікації отриманого контенту. Такий матеріал буде структуруватися так, щоб реципієнт міг самостійно досліджувати тему або брати участь у її вивченні, розслідуванні чи аналітичному огляді.

Відео та фотографії у форматі 360 градусів, де кожен кадр охоплює сферичне зображення, вже перестають сприйматися як щось екстраординарне. Цей формат стає стандартом нової ери журналістики, відкриваючи нові горизонти для залучення аудиторії та взаємодії з нею [46, с.47].

Технології доповненої та віртуальної реальності набувають дедалі більшого значення як інструменти для привернення уваги до війни в Україні та надання допомоги постраждалим від неї. Прикладом є проєкт віртуального муралу, відкритий 13 грудня 2022 року гуртом Tvorchi на зруйнованій російськими ракетами стіні будинку в Києві на вулиці Жилянській [17]. Цей проєкт пов'язаний до 145-річчя від дня народження видатного українського композитора Миколи Леонтовича. Мурал на зруйнованій будівлі символізує важливість культурної спадщини як основи для самоідентифікації кожного українця. На віртуальному муралі представлено артілюстрацію композитора, виконану українською художницею Ольгою Родзік, з використанням символічних елементів: журавлів та розбитого серця. Ця AR-композиція супроводжується треком гурту Tvorchi під назвою «Broken Heart», у якому використано семпл народної пісні «Налетіли журавлі» в обробці Леонтовича. Хоча всесвітньо відомим є «Щедрик» Леонтовича, його творчий доробок включає понад 150 інших творів, що надихнули музикантів на створення цього проєкту [17].

Іншим прикладом використання сучасних технологій є віртуальна екскурсія Бородянкою та Ірпенем, яка демонструє руйнування, спричинені

війною. Використання VR-окулярів дозволяє зануритися у реалістичну віртуальну реальність, де п'ятирічна дівчинка показує свій зруйнований будинок та спустошений район. Цей проєкт створено за допомогою зйомки у форматі 360 градусів, що дозволяє перенести сцени зруйнованих міст України до кабінетів дипломатів, політиків і бізнесменів у різних куточках світу [17].

Технології віртуальної реальності також активно використовуються в реабілітаційних процесах для цивільних та військових, які постраждали від фізичних травм. VR-симулятори забезпечують можливість занурення пацієнтів у створений 3D-світ, де вони можуть взаємодіяти з об'єктами та відновлювати фізичні навички. Контент VR-шоломів дозволяє поступово занурювати пацієнта у контрольоване середовище, яке відтворює елементи його травматичних спогадів, що сприяє подоланню психологічних травм під наглядом фахівця.

Значний прогрес спостерігається також у використанні віртуальних симуляторів для підготовки українських пілотів. Україна стала першою країною, яка, не маючи у своєму арсеналі західних літаків, вже навчає своїх пілотів керувати ними за допомогою віртуальних симуляторів. Навчання проводиться у секретному тренувальному центрі, створеному за зразком американської авіабази Девіс-Монтен в Аризоні, з онлайн-підтримкою досвідчених американських пілотів, які допомагають українським колегам опанувати потрібні навичками [17].

В умовах сучасної інформаційної війни, зокрема в контексті російсько-українського конфлікту, інтерактивні платформи та нові формати журналістики відіграють вирішальну роль у формуванні громадської думки та мобілізації інформаційних потоків. Цифрові технології, що розвиваються стрімкими темпами, зумовили появу численних інтерактивних засобів масової інформації, які дозволяють ефективно адаптувати контент під різноманітні аудиторії та забезпечувати оперативне поширення інформації.

Інтерактивні платформи, такі як соціальні мережі, блоги, та онлайн відеосервіси, стають ключовими майданчиками для поширення інформаційних

матеріалів [17, с.24]. Вони не лише дозволяють користувачам взаємодіяти з контентом у реальному часі, але й створюють умови для активної участі аудиторії у створенні нових інформаційних повідомлень. Зокрема, у контексті російсько-української війни ці платформи використовуються як інструмент для протидії пропаганді, поширення фактів і розслідувань, а також для організації громадського спротиву дезінформації.

Нові формати журналістики, такі як інтерактивні карти, мультимедійні розслідування, та документальні веб-серії, дозволяють журналістам не лише розширити рамки традиційних жанрів, але й створювати більш комплексні та візуально привабливі наративи. Вони забезпечують глибше занурення у тему та дозволяють глядачам і читачам самостійно досліджувати матеріал, що особливо важливо в умовах високої конкуренції за увагу аудиторії.

Російсько-український конфлікт став каталізатором для розвитку цих технологій, адже інформаційна складова цієї війни є надзвичайно важливою. Обидві сторони конфлікту активно використовують цифрові платформи для досягнення стратегічних цілей, що створює нові виклики для журналістики. Водночас, інтерактивні платформи надають можливість викривати фейки, підвищувати рівень медіаграмотності населення та протистояти деструктивним інформаційним впливам.

Яскравим прикладом мобільної журналістики є останні революційні події в Україні та війна на сході країни, коли більшість інформації про поточні події надходила не від традиційних медіа, а від громадян та «мобільних репортерів». Цей феномен підкреслює зростаючу роль мобільної журналістики в сучасному інформаційному просторі. Усвідомлюючи цю тенденцію, все більше медійних організацій активно впроваджують її у свою роботу, залучаючи як професійних журналістів, так і аматорів для оперативного висвітлення подій.

Мобільний телефон відкриває перед журналістами широкі можливості для збору та обробки інформації. Насамперед це можливість запису якісного аудіо. Для цього на мобільний пристрій рекомендується встановлювати спеціалізовані програми, багато з яких мають версії і для ПК:

- Audioboo — універсальний інструмент для запису, трансляції та розповсюдження аудіо, який здобув популярність серед користувачів мобільних пристроїв [23];
- Soundcloud — платформа для завантаження та поширення аудіофайлів, що дозволяє інтегрувати аудіоконтент у соціальні мережі та вебсайти за допомогою функції вставки. Записи можна візуалізувати фотографіями, що підвищує їхню привабливість [23];
- Voice Memos — додаток, який перетворює мобільний телефон на диктофон для запису високоякісного звуку [23];
- Voice Record Pro — аналогічний додаток для iOS, який забезпечує професійний рівень запису звуку [23].

Для роботи з відео існує низка програм, що дозволяють журналістам створювати контент безпосередньо на мобільних пристроях:

- PicPlayPost — додаток для створення відеоколажів із можливістю додавання музики та публікації готових робіт у соціальних мережах, таких як Facebook, Vine та Instagram [23];
- ThingLink — інструмент для створення інтерактивного контенту, що додає відео та фото додаткову привабливість та динаміку [23];
- Vine — програма для створення коротких інтерактивних відео, які відзначаються ефектом руху [23].

Також, для забезпечення безперервної трансляції подій у режимі реального часу, журналістам рекомендується використовувати додатки Bambuser та Periscope, які дозволяють стрімити з мобільного телефону за наявності інтернет-з'єднання.

Ще однією важливою функцією мобільного телефону є можливість фотографування. При використанні камери, фотожурналістам варто дотримуватися основних правил композиції, таких як правило третин, пошук цікавих ракурсів та різноманітність планів. Відомий журналіст Гай Деген наголошує на важливості використання ніг замість цифрового зуму для

наближення об'єкта зйомки: «Ваші ноги — це ключовий інструмент для покращення ваших фотографічних навичок.» [23].

Для роботи з фотографіями журналісти можуть скористатися такими додатками:

- Instagram — популярний мобільний додаток для редагування та поширення фото у соціальних мережах [23];
- Picmonkey — онлайн-фоторедактор, який надає інструменти для створення колажів та елементів дизайну [23];
- Snapseed — мобільний додаток з широким набором інструментів для редагування фото, таких як корекція яскравості, контрасту, насиченості тощо [23];
- Legend — додаток для створення анімованих зображень з текстом [23];
- TheNounProject — ресурс для завантаження ілюстрацій, іконок, символів та ескізів, що можуть бути використані для візуалізації контенту [23].

Ці інструменти значно розширюють можливості мобільних журналістів, дозволяючи їм створювати якісний контент, який відповідає сучасним вимогам інформаційного суспільства.

Технологічні інновації відіграють вирішальну роль у зборі, обробці та перевірці інформації під час інформаційної війни, зокрема в контексті російсько-українського конфлікту. В умовах інформаційної війни, де точність, швидкість та достовірність даних мають вирішальне значення, використання новітніх технологій значно підвищує ефективність роботи журналістів та аналітиків.

У зборі інформації використовуються такі інноваційні технології, як дрони, супутникові знімки високої роздільної здатності, геолокаційні сервіси та програми для аналізу соціальних мереж. Це дозволяє журналістам та аналітикам оперативно отримувати дані з гарячих точок, фіксувати руйнування, переміщення військових сил та інших подій, що мають суспільну значущість. Також використовується розширене великих даних, штучного інтелекту та автоматизованих систем моніторингу, дозволяють оперативно отримувати

величезні обсяги даних з різних джерел, включаючи соціальні мережі, новинні ресурси та офіційні заяви. Завдяки таким технологіям журналісти можуть швидко реагувати на зміни в інформаційному просторі та фіксувати ключові події, що розгортаються в реальному часі.

Процес обробки інформації суттєво оптимізується за допомогою аналітичних платформ на основі ШІ, які здатні автоматично класифікувати, фільтрувати та аналізувати отримані дані, виявляючи приховані зв'язки та тренди. Це особливо важливо в умовах великої кількості неправдивих або маніпулятивних повідомлень, що часто циркулюють під час інформаційної війни. Такі системи дозволяють швидко відрізнити фейки від достовірної інформації, зменшуючи ризик поширення дезінформації.

Перевірка інформації, відома як фактчекінг, також зазнала значних змін завдяки новим технологіям. Інструменти для автоматичного фактчекінгу, засновані на алгоритмах машинного навчання, дозволяють журналістам оперативно перевіряти достовірність фактів та заяв. Вони також використовують методи блокчейн для верифікації джерел інформації та забезпечення їхньої прозорості та незмінності.

Загалом, технологічні інновації значно підвищили здатність журналістів ефективно працювати в умовах інформаційної війни, надаючи їм інструменти для швидкого, точного та об'єктивного висвітлення подій. У контексті російсько-української війни ці технології стали ключовими у боротьбі за інформаційну перевагу, сприяючи не лише захисту інформаційного простору, але й формуванню об'єктивної картини подій для світової спільноти.

1.3. Виклики та можливості, що виникають завдяки технологічним інноваціям

Технологічні інновації, що активно розвиваються в сучасному світі, суттєво трансформують професію журналіста, особливо в контексті складних і кризових ситуацій, таких як російсько-українська війна. Відзначене зростання ролі цифрових технологій у зборі, обробці та поширенні інформації відкриває

нові можливості для висвітлення конфліктів, але водночас ставить перед журналістами низку безпрецедентних викликів. Технологічний прогрес, зокрема в галузі штучного інтелекту, дронів, великих даних і соціальних медіа, надає журналістам потужні інструменти для оперативного збору і поширення інформації. Ці інновації дозволяють детально і швидко висвітлювати події на полі бою, фіксувати руйнування і злочини, що відбуваються, та забезпечувати глобальну аудиторію актуальними новинами в режимі реального часу. Проте з такими можливостями приходять і нові ризики, включаючи технологічну вразливість, загрози кібербезпеки та виклики боротьби з дезінформацією.

По-перше, цифрові технології створюють умови для розширення інформаційних кампаній і маніпуляцій, що особливо актуально в умовах інформаційної війни. Масове поширення фальшивих новин та дезінформації ставить під загрозу точність і достовірність висвітлення подій, створюючи необхідність для нових підходів у перевірці фактів і протидії маніпуляціям.

По-друге, технологічні інновації вносять нові виклики у сферу безпеки журналістів, зокрема через збільшення ризиків кібернападів та шпигунських атак. Використання сучасних технологій для збору і аналізу даних може бути як перевагою, так і загрозою, якщо не забезпечено адекватний захист інформації та особистих даних.

По-третє, технології забезпечують нові можливості для мобілізації та участі громадськості через соціальні медіа, що дозволяє швидко реагувати на події та забезпечувати оперативне висвітлення ситуації. Однак це також пов'язане з проблемою інформаційного перевантаження і необхідністю диференціювати надійні джерела від ненадійних.

Таким чином, технологічні інновації формують нову реальність для журналістів, створюючи як значні можливості для покращення якості та оперативності висвітлення конфліктів, так і нові виклики, що потребують комплексного підходу до їх подолання. Вивчення цих аспектів є надзвичайно важливим для розуміння сучасних тенденцій в журналістиці і розробки ефективних стратегій для їх подолання.

Одним із найсерйозніших викликів, що виникає завдяки технологічним інноваціям, є боротьба з дезінформацією. Російсько-українська війна супроводжується масованими інформаційними кампаніями, спрямованими на маніпуляцію громадською думкою та поширення фальшивих новин. Соціальні мережі, такі як Facebook, Twitter та Telegram, стали основними платформами для поширення неправдивої інформації. Алгоритми цих мереж надають перевагу вірусному контенту, незалежно від його правдивості, що сприяє поширенню фейків. Для журналістів це створює постійну загрозу підриву довіри до традиційних засобів масової інформації, оскільки швидкість поширення дезінформації часто перевищує можливість її спростування. У 2022 році під час активної фази бойових дій у Маріуполі в соціальних мережах поширювалися численні фейкові новини про нібито капітуляцію українських військ, які вплинули на моральний стан населення та міжнародну громадську думку [65]. Журналісти стикнулися з необхідністю оперативно перевіряти інформацію в умовах відсутності доступу до окупованого міста.

Журналісти стають мішенями кібернападів та шпигунських атак. Використання інноваційних технологій, таких як штучний інтелект та інструменти для аналітики даних, допомагає у швидкому зборі інформації, але також створює нові ризики. Під час війни відбуваються цілеспрямовані кібератаки на інформаційні ресурси з метою знищення або спотворення важливих даних, витоку персональних даних журналістів або втручання в роботу незалежних медіа. Відомий випадок кібератаки на українське інформаційне агентство «Укрінформ» у січні 2023 року, коли зловмисники намагалися зламати сервери агентства і розповсюдити фейкові новини з його офіційних акантів [36]. Це мало на меті посіяти паніку серед населення і дискредитувати журналістів.

Технологічний прогрес також створює нові загрози для фізичної безпеки журналістів. Застосування дронів для розвідки та моніторингу, використання високоточної зброї і технологій спостереження робить журналістів, які працюють у зоні конфлікту, потенційними мішенями. Це ускладнює їхню

роботу та ставить під загрозу життя. У квітні 2022 року британський журналіст П'єр Закревський, який висвітлював війну в Україні для Fox News, загинув внаслідок ракетного обстрілу поблизу Києва [55]. Це підкреслює ризики, пов'язані з роботою в зоні бойових дій, навіть при використанні найсучасніших засобів безпеки.

Технологічні інновації суттєво трансформували сучасну журналістику, надаючи їй нові інструменти для збору, аналізу та поширення інформації, особливо в умовах конфліктів. Під час російсько-української війни роль медіа значно зросла, а разом із нею змінилися й можливості журналістів завдяки швидкому розвитку цифрових технологій. Інновації в галузі штучного інтелекту, супутникових систем, дронів, соціальних медіа та мобільної журналістики дозволили фахівцям ефективніше працювати у важких та небезпечних умовах. Журналісти можуть отримувати доступ до раніше недоступних або важкодоступних джерел інформації, оперативно перевіряти факти, використовувати краудсорсинг для збору даних та створювати інтерактивний контент. Це змінило характер подання новин і суттєво посилило здатність медіа протистояти дезінформації та поширювати правдиві матеріали на глобальному рівні.

Штучний інтелект відкриває широкі можливості для журналістів у галузі аналізу великих обсягів даних. Машинне навчання та інші алгоритми ШІ допомагають автоматично обробляти та інтерпретувати дані, що значно прискорює процес перевірки фактів та виявлення фейкових новин. Під час російсько-української війни аналітики і журналісти використовували технології ШІ для аналізу супутникових знімків і соціальних медіа для моніторингу переміщення військових сил. Алгоритми ШІ дозволяють швидко обробляти дані з численних джерел, щоб знайти докази військових дій або оцінити масштаби руйнувань. Так, міжнародні ЗМІ, зокрема The New York Times і BBC, використовували ці інструменти для верифікації даних про руйнування інфраструктури у містах Маріуполь і Харків, де фізичний доступ для журналістів був ускладнений або неможливий.

Супутникові знімки та дрони стали незамінними інструментами для висвітлення бойових дій. Технології безпілотних літальних апаратів (дронів) дозволяють журналістам отримувати зображення високої якості з зон конфлікту, навіть коли доступ до них є небезпечним або неможливим. Це дозволяє фіксувати військові злочини, гуманітарні катастрофи та інші події в реальному часі. Під час облоги Маріуполя журналісти використовували супутникові знімки для документування масових руйнувань та виявлення масових поховань цивільних, загиблих внаслідок російських обстрілів. Ці дані були використані у міжнародних розслідуваннях і стали доказами воєнних злочинів на міжнародних трибуналах. Зокрема, компанія Maxar Technologies надавала супутникові знімки, які допомогли підтвердити масштаби руйнувань, спричинених російськими обстрілами [56]. Дрони також дозволяють отримувати унікальні кадри та оцінювати ситуацію на місцях у реальному часі. Наприклад, українські журналісти використовували дрони для зйомки після обстрілів у містах Буча та Ірпінь, що стало основою для медіаматеріалів, які висвітлювали воєнні злочини проти цивільного населення.

Соціальні мережі стали одними з основних платформ для оперативного поширення інформації та взаємодії з аудиторією. Вони надають можливість журналістам не лише поширювати новини швидше, але й отримувати зворотний зв'язок від громадськості, що є важливим для відстеження актуальних тем і потреб аудиторії. У перші дні російського вторгнення в Україну соціальні мережі, такі як Twitter, Facebook, та Telegram, стали основними каналами поширення інформації для журналістів. Через них медіа-організації та незалежні журналісти отримували дані від громадян, які ставали безпосередніми свідками подій. Це дозволило швидко збирати інформацію про бойові дії в таких містах, як Київ, Харків і Чернігів, де традиційні ЗМІ не мали змоги оперативно працювати через обмежений доступ до зон бойових дій.

Соціальні медіа також слугують платформою для розповсюдження відео- та фотоматеріалів безпосередньо з місць подій. Важливим є те, що вони дозволяють вести живі трансляції, які забезпечують аудиторію в реальному часі

інформацією про те, що відбувається на місцях. Наприклад, багато українських журналістів використовували Facebook Live та YouTube для трансляцій з гарячих точок під час бомбардувань.

Мобільна журналістика також отримала новий розвиток під час російсько-української війни завдяки технологічним інноваціям. Використання смартфонів та інших мобільних пристроїв дозволяє журналістам вести репортажі з місця подій в умовах, коли немає можливості використовувати професійну знімальну техніку[47]. Мобільна журналістика стала особливо корисною під час вторгнення Росії в Україну, коли багато журналістів залишалися на територіях, які активно обстрілювалися. В умовах постійної загрози, використання легких і портативних пристроїв дозволяло журналістам знімати матеріали, записувати інтерв'ю і робити репортажі у найнебезпечніших зонах конфлікту. Така практика забезпечила постійний потік інформації з гарячих точок, що було особливо важливо в перші дні вторгнення.

Технологічні інновації відкрили нові можливості для журналістів через краудсорсингові платформи і проекти з фактчекінгу. В умовах війни, коли існує значний обсяг інформації, що надходить з різних джерел, перевірка фактів стає критично важливою для забезпечення надійного висвітлення подій. Українська платформа StopFake, створена ще у 2014 році для боротьби з російською дезінформацією, стала важливим інструментом для журналістів під час російсько-української війни 2022 року [39]. Використовуючи технології фактчекінгу, журналісти могли оперативно спростовувати фейкові новини, які поширювалися в соціальних мережах і традиційних ЗМІ. Аналогічно, міжнародні проекти, такі як Bellingcat, використовують технології краудсорсингу для верифікації відео та зображень, наданих свідками подій.

Технологічні інновації, що набули особливого значення під час російсько-української війни, створюють унікальні можливості для журналістів, розширюючи їхні можливості у зборі, аналізі та поширенні інформації. Штучний інтелект, супутникові знімки, дрони, соціальні медіа та мобільна журналістика дозволяють ефективніше висвітлювати події, навіть у складних

умовах з обмеженим доступом до зони конфлікту. Ці технології сприяють покращенню оперативності, точності та верифікації даних, що особливо важливо у боротьбі з дезінформацією. Водночас технологічні інновації створюють нові виклики для журналістів. Зокрема, це стосується зростаючого ризику кібератак, захисту конфіденційних даних, забезпечення точності автоматизованих аналітичних інструментів та адаптації до нових етичних норм у цифровому середовищі. В умовах постійних змін та розвитку технологій журналісти повинні не лише опановувати нові інструменти, але й розуміти їхній потенційний вплив на роботу з інформацією та її аудиторію.

Висновки до розділу 1

Еволюція медіа та журналістики є віддзеркаленням як технологічних, так і соціально-політичних змін, що відбулися протягом останніх століть. Поняття медіа, яке походить від латинського «medium», осягає не лише засоби масової інформації, але і будь-які канали передачі інформації, включаючи текст, зображення, відео та інше. Відмінність між термінами «медіа» і «ЗМІ» полягає в тому, що медіа охоплюють активну роль у комунікаційному процесі, тоді як ЗМІ зосереджені на механізмах передачі інформації. Історія української журналістики відзначена значними змінами: від ранніх газетних публікацій XIX століття до сучасних онлайн-видань. Радянський період приніс ідеологічний контроль і цензуру, тоді як пострадянська доба ознаменувалася розвитком приватних медіа і нових форматів. Цифрова революція кардинально трансформувала медіапейзаж, запровадивши нові можливості та виклики, зокрема у сфері економіки та професійної практики журналістів.

Інтернет змінив традиційні моделі розповсюдження новин, перекинувши акцент на цифрові платформи та змінивши економічні моделі медіа-індустрії. Цифрові інновації, такі як штучний інтелект і віртуальна реальність, відкрили нові горизонти для створення і розподілу контенту, проте принесли і нові ризики, зокрема щодо конфіденційності і етики. У контексті швидких технологічних змін медіа-індустрія продовжує адаптуватися, використовуючи

інноваційні рішення для підвищення якості інформації та залучення аудиторії. Разом з тим, ці зміни ставлять перед професією журналіста нові виклики, що вимагають уважного ставлення до етичних стандартів і законодавчого регулювання.

Інтеграція AR та VR технологій у медіа створює нові перспективи для журналістики, особливо в контексті висвітлення важливих суспільних подій, таких як російсько-український конфлікт. Проекти, що використовують ці технології, не лише фіксують трагічні наслідки війни, але й допомагають залучати міжнародну спільноту до активного обговорення та дій. Віртуальні симулятори, AR-інсталяції, такі як віртуальний мурал на зруйнованій будівлі в Києві, та інші подібні ініціативи є потужними інструментами привернення уваги до культурної спадщини та національної ідентичності українців. Крім того, технології VR знаходять своє застосування не лише у висвітленні подій, але й у реабілітації постраждалих від війни. Використання VR для психологічної та фізичної реабілітації демонструє широку гаму можливостей цих технологій, що відкриває нові підходи до подолання наслідків травм, зокрема через занурення пацієнтів у контрольоване середовище, що допомагає у відновленні як фізичних, так і психологічних навичок.

Технологічні інновації в сфері журналістики не лише полегшують роботу журналістів, але й значно підвищують ефективність перевірки інформації. Використання штучного інтелекту, алгоритмів машинного навчання та супутникових даних дозволяє швидко аналізувати великі обсяги інформації та викривати фейкові новини, що є критично важливим в умовах інформаційної війни. Відтак, журналісти отримують потужні інструменти для забезпечення точності та об'єктивності висвітлення подій.

Але з одного боку, технології, такі як штучний інтелект, дрони, аналітика великих даних і соціальні медіа, значно розширюють можливості журналістів для оперативного і детального висвітлення подій. Це включає фіксацію руйнувань і злочинів, надання актуальних новин в режимі реального часу і можливість досягнення глобальної аудиторії. Наприклад, дрони і супутникові

знімки забезпечують новий рівень точності у документуванні військових дій і гуманітарних катастроф, коли фізичний доступ до зони конфлікту обмежений або небезпечний. З іншого боку, ці інновації супроводжуються новими ризиками і викликами. Технології створюють умови для поширення дезінформації і фейкових новин, що ускладнює перевірку фактів і боротьбу з маніпуляціями. Соціальні медіа стали платформами для швидкого поширення неправдивої інформації, що підриває довіру до традиційних ЗМІ. Водночас, збільшення ризиків кіберзагроз та шпигунських атак вимагає нових підходів до захисту даних і конфіденційності журналістів.

Технологічні нововведення також створюють нові етичні і професійні виклики, пов'язані з автоматизацією, захистом особистих даних і адаптацією до нових умов роботи. Журналісти мають не лише освоювати нові інструменти, але й усвідомлювати їхній вплив на якість і достовірність інформації, а також на довіру до медіа в цілому.

Таким чином, сучасні технології пропонують як значні можливості, так і нові складнощі для журналістів. Їхнє ефективне використання потребує глибокого розуміння як потенціалу, так і обмежень нових інструментів, а також постійного вдосконалення методів перевірки фактів і захисту інформації. Вивчення цих аспектів є важливим для адаптації до змінюваних умов медіапейза і забезпечення якісного та надійного висвітлення подій.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУЧАСНІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ

2.1. Основи та розвиток штучного інтелекту в журналістиці

Штучний інтелект (AI) являє собою комплекс технологічних інструментів і алгоритмів, що забезпечують можливість генерування прогнозів, рекомендацій та прийняття рішень, спрямованих на зміну як цифрового, так і реального середовища, на основі аналізу великих обсягів даних [60; 69]. Головною метою таких систем є виконання завдань, які традиційно вважалися виключно прерогативою людського інтелекту.

Структура штучного інтелекту включає дві ключові підгалузі: машинне навчання (далі – ML) та глибоке навчання (далі – DL). Основним принципом їхньої роботи є здатність автоматизованих систем до навчання й розпізнавання різних об'єктів або моделей у даних [60; 69]. Якщо для людей цей процес відбувається інтуїтивно, навіть без повного розуміння біологічних механізмів мозку, то машини досягають цієї здатності завдяки застосуванню складних математичних моделей та алгоритмів, що лежать в основі ML і DL. Машинне навчання є підрозділом штучного інтелекту, який дозволяє системам самостійно вдосконалюватися на основі аналізу даних без необхідності явного втручання людини [60]. Використовуючи різноманітні алгоритми, машинне навчання здатне моделювати й покращувати прогностичні та аналітичні функції, визначаючи закономірності в даних і адаптуючи свої рішення до нових обставин. Глибоке навчання є підвидом машинного навчання, що базується на застосуванні штучних нейронних мереж [60]. Ці мережі дозволяють обробляти складні й неструктуровані дані, такі як зображення, аудіо та текст. Завдяки своїй архітектурі, глибоке навчання знаходить широке застосування в таких сферах, як комп'ютерний зір, розпізнавання образів і мови, оскільки здатне забезпечити високу точність розпізнавання та класифікації.

Робота штучного інтелекту неможлива без використання нейронних мереж, які є ключовим компонентом для реалізації технології глибокого навчання. Нейронні мережі складаються з кількох ключових компонентів: вхідного шару, прихованих шарів та вихідного шару [59]. Кожен з цих шарів містить велику кількість вузлів, що можуть варіюватися від тисяч до мільйонів. Вхідний шар отримує дані, кожен елемент яких має свою вагу. Вузли, з'єднані між собою, передають інформацію далі, виконуючи математичні операції, зокрема, множення ваги зв'язку під час проходження сигналу. Процес навчання нейронної мережі полягає в адаптації ваг та порогів між вузлами на основі аналізу помилок або різниці між фактичним і очікуваним результатом. Ця оптимізація відбувається шляхом алгоритму зворотного поширення похибки (backpropagation), що дозволяє системі самостійно вдосконалювати свою продуктивність та точність у процесі навчання [59]. Таким чином, нейронні мережі здатні «навчатися на власному досвіді», поліпшуючи свою здатність до прогнозування або класифікації нових даних.

Сучасні підходи до класифікації видів штучного інтелекту базуються на їх функціональності, здатності до навчання та рівні інтеракції з зовнішнім середовищем. Визначення типів ШІ допомагає не лише зрозуміти поточний стан технології, а й передбачити майбутні напрямки її розвитку. Нижче представлено огляд основних видів штучного інтелекту:

- чисто реактивні системи: найпростіший тип штучного інтелекту, який не має здатності зберігати або використовувати дані для прийняття рішень у майбутньому. Вони функціонують виключно на основі поточних стимулів і здатні аналізувати лише поточну ситуацію, без доступу до попереднього досвіду. Такий тип ШІ часто застосовується в іграх, наприклад, шахових програмах, де машина аналізує хід опонента в реальному часі та вибирає оптимальну стратегію для перемоги. Ці системи ефективні лише у вузьких спеціалізованих задачах, не маючи здатності до адаптації поза межами визначеної області [59];

- системи з обмеженою пам'яттю: цей тип штучного інтелекту має можливість зберігати та використовувати попередні дані для покращення прийняття рішень. Зазвичай, такі системи функціонують на основі обмеженого обсягу пам'яті, що дозволяє їм накопичувати певний досвід для вибору найбільш оптимальних дій. Наприклад, система, яка пропонує користувачеві ресторан, може враховувати його попередні переміщення, щоб надати найбільш релевантні рекомендації. Проте, ця пам'ять залишається обмеженою за обсягом і не дозволяє створювати складні когнітивні моделі [59];
- теорія розуму: ШІ, що належить до цієї категорії, характеризується здатністю до розуміння та моделювання емоцій, намірів і думок інших індивідів, що дозволяє соціальну взаємодію з людьми. Системи, побудовані на основі теорії розуму, могли б передбачати поведінку людини, реагуючи відповідним чином, і ефективніше взаємодіяти в соціальному контексті. Хоча ця концепція досі залишається переважно теоретичною, вона відкриває перспективи для створення ШІ, який здатен інтегруватися в людське суспільство [59];
- самосвідомі системи: це найбільш амбітна й перспективна категорія штучного інтелекту, яка ще не реалізована на практиці. Самосвідомі машини будуть мати повну свідомість, здатність до саморефлексії та розуміння свого існування. Вони не тільки моделюватимуть емоції та думки інших, але й усвідомлюватимуть свої власні наміри і прагнення. Такі системи зможуть адаптуватися до будь-яких умов, маючи високий рівень автономії та інтелектуальної гнучкості, що відкриває нові горизонти в розвитку інтелектуальних технологій [59].

Штучний інтелект (ШІ) відіграє вирішальну роль у функціонуванні сучасних систем моніторингу, таких як Meltwater, Brandwatch, Mention та Talkwalker. Відповідно до досліджень, проведених компанією MarketsandMarkets у 2019 році, глобальний ринок моніторингу, що використовує технології ШІ, демонструє середньорічний ріст на рівні 23% [74].

Цей істотний ріст зумовлений здатністю ШІ автоматизувати процеси збору та аналізу даних відповідно до заданих параметрів, а також виявляти суттєві тенденції у величезних масивах інформації. У багатьох випадках ШІ забезпечує значне скорочення часу, необхідного для обробки інформації, хоча деякі складні завдання залишаються поза його компетенцією. Як зазначає Діна Монакова, заступниця керівника департаменту досліджень і аналітики PR-агентства MAINSTREAM, подальші дослідження в цій сфері можуть виявити нові можливості для вдосконалення моніторингових систем, що, в свою чергу, вплине на ефективність комунікаційних стратегій [61; 73; 74].

У сучасних моніторингових системах штучний інтелект виконує ключову роль у класифікації даних. Завдяки алгоритмам навчання, налаштованим для відокремлення релевантної інформації від нерелевантної, ШІ істотно підвищує точність результатів, економлячи при цьому час, який зазвичай витрачається на ручну перевірку. Наприклад, під час аналізу публікацій, що з'явилися протягом місяця, стосовно певної мережі автозаправок, базові налаштування пошуку за ключовими словами можуть повернути близько 500 публікацій. Однак, з цих 500 лише 150 можуть містити дійсно релевантну інформацію, оскільки 350 публікацій пов'язані виключно з оновленням цін на паливо [61; 73]. Застосування технологій ШІ дозволяє автоматично виключити нерелевантні матеріали, значно зменшуючи обсяг даних для подальшого аналізу.

Крім того, ШІ демонструє високу ефективність у швидкому аналізі даних, що є критично важливим для оперативної оцінки результативності медіакампаній або аналізу негативних згадок. Наприклад, позначивши конкретну публікацію як негативну, можна в один клік отримати статистику щодо кількості аналогічних матеріалів, а також порівняти їх із загальною кількістю публікацій про компанію [56; 68]. Завдяки моніторингу, здійсненому за допомогою ШІ, можливо швидко сформувати детальну статистику згадок, систематизуючи їх за джерелами, регіональною приналежністю, тематикою ресурсів та авторами.

Окрім цього, моніторингові системи на основі ШІ здатні автоматично здійснювати пошук згадок, аналізуючи понад 25 тисяч джерел інформації, як в Україні, так і за її межами, включаючи соціальні мережі та блоги [61; 73]. Налаштування системи відбувається лише один раз, після чого ШІ дозволяє вводити ключові слова, коригувати запити, а також визначати слова-винятки і словосполучення, які не повинні з'являтися у фінальних звітах [61; 73]. Це забезпечує релевантність автоматичного пошуку, що, в свою чергу, знижує потребу у подальшій ручній обробці матеріалів для клієнта.

ШІ має значний потенціал для аналізу та висвітлення журналістських конфліктів, особливо у контексті російсько-української війни. По-перше, технології штучного інтелекту здатні обробляти великі обсяги даних в реальному часі, що дозволяє журналістам швидко отримувати актуальну інформацію та аналізувати події. Наприклад, алгоритми можуть здійснювати моніторинг соціальних медіа, новинних сайтів та інших інформаційних ресурсів, автоматично виявляючи ключові події, згадки та тенденції, пов'язані з конфліктом. По-друге, ШІ може виконувати аналіз емоційного контенту, що є важливим для розуміння громадської думки та реакції на події. За допомогою аналізу настроїв, журналісти можуть отримувати уявлення про те, як населення сприймає інформацію, що публікується, і які настрої домінують у суспільстві в умовах конфлікту. По-третє, технології машинного навчання можуть допомогти у виявленні фейкових новин та дезінформації, які часто супроводжують збройні конфлікти. ШІ може аналізувати джерела інформації, перевіряти факти та виявляти неприродні патерни, що свідчать про маніпуляції.

Незважаючи на свої переваги, ШІ також має суттєві обмеження, які можуть вплинути на його здатність ефективно висвітлювати журналістські конфлікти. По-перше, алгоритми ШІ залежать від якості та обсягу вхідних даних. Неповні або упереджені дані можуть призвести до хибних висновків та спотворення інформації. Це особливо актуально в контексті російсько-української війни, де інформаційна війна активно впливає на формування наративів. По-друге, ШІ не здатен до критичного мислення і розуміння

контексту, що є необхідним для якісного журналістського аналізу. Автоматизовані системи можуть пропустити нюанси, які важливі для точного висвітлення конфлікту, включаючи культурні, історичні та соціальні аспекти, що можуть суттєво вплинути на сприйняття подій. По-третє, існує ризик зловживання технологіями ШІ, зокрема, у вигляді автоматизованої маніпуляції інформацією та створення дезінформації. У руках недобросовісних акторів, ШІ може бути використаний для створення фальшивих новин, що може дезорієнтувати громадськість і ускладнити журналістське висвітлення конфлікту.

Отже, штучний інтелект має значний потенціал для покращення висвітлення журналістських конфліктів, але його ефективність залежить від контексту застосування та якості даних. Збалансоване використання технологій ШІ поряд із традиційними журналістськими методами може сприяти більш точному і об'єктивному висвітленню подій, проте важливо також усвідомлювати їх обмеження і ризики.

2.2. Інтеграція ШІ у журналістику під час російсько-української війни

В умовах сучасного інформаційного середовища, що зазнає впливу технологічних новацій, роль штучного інтелекту (ШІ) у журналістиці стає дедалі більш актуальною. Зокрема, під час російсько-української війни, що викликала значні зміни в медіапейзажі, використання технологій штучного інтелекту пропонує нові можливості для адаптації журналістських практик. Це питання викликає активні дискусії про потенційний вплив ШІ на професію журналіста та про те, як новітні технології можуть не лише загрожувати, а й допомагати у виконанні журналістських обов'язків.

Згідно з результатами опитування, проведеного Інститутом масової інформації, 22% українських редакцій постійно використовують штучний інтелект у своїй роботі [76]. Поряд з цим, у суспільстві тривають дебати щодо можливості витіснення журналістської діяльності роботами, адже ШІ вже

здатен генерувати тексти, монтувати відео, виконувати високоякісні переклади та накладати субтитри. Проте для створення якісного контенту необхідні чіткі технічні завдання та контроль з боку людини. Водночас ці дискусії можуть бути розглянуті з іншого ракурсу: чи може ШІ слугувати інструментом, що сприяє журналістам у прискоренні рутинних процесів, виявленні закономірностей та зв'язків у роботі з великими обсягами даних, що, в свою чергу, дозволяє звільнити час для більш креативної діяльності. Щоб з'ясувати відповіді на ці питання, Інститут масової інформації провів анонімне опитування серед співробітників українських національних та регіональних редакцій щодо використання інструментів ШІ в їхній практиці [61]. (Додаток А).

Цей підхід дозволяє краще зрозуміти, як технології штучного інтелекту можуть трансформувати журналістську діяльність в контексті сучасних викликів, зокрема в умовах російсько-української війни, що вимагає оперативного реагування та інноваційних рішень у подачі інформації.

Згідно з даними опитування, проведеного Інститутом масової інформації, лише 22% українських медійників повідомили про постійне використання хоча б одного інструменту штучного інтелекту у своїй редакційній діяльності. 30% респондентів зазначили, що в їхніх редакціях ШІ застосовують зрідка [76]. При цьому 20% опитаних журналістів вказали на повну відсутність використання інструментів штучного інтелекту в їхній професійній практиці. Крім того, 16% респондентів вказали на попереднє використання таких інструментів, проте наразі вони відмовилися від їх застосування [76].

Ці дані вказують на обмежене впровадження технологій штучного інтелекту в українських медіа, що може бути пов'язано з низкою факторів, включаючи недовіру до нових технологій, нестачу знань та навичок, а також специфічні виклики, з якими зіштовхуються журналісти під час російсько-української війни. В умовах інформаційної війни та необхідності швидкої реакції на події, запровадження сучасних технологій, таких як ШІ, може

суттєво підвищити ефективність медійної діяльності, проте наразі їхнє використання залишається на низькому рівні.

Серед опитаних медійних працівників, які застосовують інструменти штучного інтелекту (ШІ) у своїй діяльності, виявлено ряд ключових функцій, що найчастіше використовуються. В умовах російсько-української війни, де інформаційна війна є важливим аспектом, ці інструменти відіграють критичну роль у формуванні та поширенні інформації, а саме:

- розшифровка інтерв'ю (62%): значна частина журналістів використовує алгоритми для автоматичного перетворення аудіо- чи відеозаписів інтерв'ю в текстовий формат [76]. Це дозволяє зекономити час і знизити ймовірність помилок при ручному транскрибуванні. Наприклад, в умовах російсько-української війни, коли термінова публікація матеріалів має критичне значення, такі інструменти можуть забезпечити оперативне отримання інформації з інтерв'ю з очевидцями подій;
- створення індивідуального візуального контенту (31%): штучний інтелект слугує засобом для генерації графіки та ілюстрацій, що супроводжують журналістські матеріали [76]. Це особливо актуально для онлайн-видань, які прагнуть привернути увагу читачів до важливих тем, таких як гуманітарна криза, спричинена війною;
- виправлення текстових помилок (21%): інструменти машинного аналізу використовуються для автоматичного виявлення граматичних, стилістичних та орфографічних помилок [76]. Це дозволяє підвищити якість матеріалів, які висвітлюють події війни, що може впливати на сприйняття інформації аудиторією.
- написання текстових матеріалів (21%): використання штучного інтелекту для генерації статей, репортажів і пресрелізів дозволяє журналістам швидко створювати контент, що відповідає актуальним подіям [76]. Наприклад, автоматичні системи можуть допомагати в підготовці новин про зміни на фронті або про гуманітарні ініціативи;

- генерація заголовків та лідів (19%): інструменти ШІ здатні створювати ефективні заголовки та анотації, які залучають читачів [76]. Це особливо важливо в умовах інформаційного шуму, пов'язаного з військовими подіями, де привернення уваги є критично важливим;
- оптимізація текстів для різних платформ (17%): штучний інтелект допомагає адаптувати контент під специфіку різних медіаформатів, що дозволяє досягати більшої аудиторії [76]. Це може включати адаптацію новинних матеріалів під соціальні мережі або спеціалізовані платформи;
- обробка та аналіз великих масивів даних (14%): інструменти ШІ здатні обробляти великі обсяги інформації, що дозволяє журналістам отримувати цінні інсайти, наприклад, щодо тенденцій у висвітленні конфлікту [76];
- підготовка питань до інтерв'ю (12%): Алгоритми ШІ можуть аналізувати інформацію та формулювати запитання, що робить інтерв'ю більш структурованими та ефективними [76];
- моніторинг медіа та репутації (7%): журналісти застосовують роботизовані інструменти для збору даних про згадки у медіа, що дозволяє оцінювати суспільну думку та реагувати на негативні новини [76].

Сумарні відсотки можуть перевищувати 100%, оскільки респонденти мали можливість вибрати кілька варіантів відповіді. Це свідчить про різноманітність використання технологій у журналістській практиці в контексті сучасних викликів, зокрема, російсько-української війни.

2.3.Етичні та правові аспекти використання штучного інтелекту в журналістиці під час війни

У контексті російсько-української війни спостерігається справжній бум технологій генеративного штучного інтелекту, які здатні створювати новий контент на основі заданих вхідних даних або правил. Приклади таких технологій, як ChatGPT і MidJourney, стали важливими інструментами у сфері

цифрового контенту, демонструючи стрімкий розвиток та зростаючу популярність. З одного боку, ці інструменти полегшують життя журналістам і творцям контенту, з іншого — виникає побоювання, що творчі професії можуть втратити актуальність [19]. Адже штучний інтелект може значно швидше і якісніше виконувати завдання, пов'язані з написанням текстів або створенням візуального контенту.

Це піднімає важливі питання щодо охорони прав інтелектуальної власності на такі твори. Чи можуть роботи, створені ШІ, бути об'єктами авторського права? Якщо так, чи можемо ми вважати ШІ автором таких творів? Яким чином це питання регулюється на законодавчому рівні? Яка практика існує в Україні та інших країнах? Яким чином суди та юристи визначають статус ШІ та творів, створених за його допомогою, в системі авторського права? [47]

Слід зазначити, що більшість країн не мають чітко визначеного законодавства щодо функціонування штучного інтелекту в контексті авторського права. В Європейському Союзі наразі розробляється регулювання, яке має врегулювати питання використання об'єктів авторського права в процесах машинного навчання, а також встановити компенсації за це використання. Наприклад, 9 грудня 2023 року Європейський парламент досяг проміжної угоди з Єврокомісією щодо Закону про штучний інтелект (EU AI Act), що потребує остаточного схвалення для перетворення в закон ЄС [64]. Підходи до регулювання правового захисту об'єктів, створених ШІ, варіюються в різних країнах, зокрема в Україні. В Україні правове регулювання використання ШІ частково здійснюється законами:

- «Про захист персональних даних», що забезпечує правові рамки для обробки особистої інформації громадян. У часи конфлікту, коли потік інформації значно збільшується, журналісти часто стикаються з викликами, пов'язаними з етичною обробкою даних, зокрема, у контексті ідентифікації осіб, які постраждали від війни. Це законодавство зобов'язує журналістів отримувати згоду на публікацію особистих даних,

що особливо важливо в ситуаціях, пов'язаних з насильством або гуманітарними кризами [47];

- «Про авторське право та суміжні права», який регулює питання авторства, захисту творчих робіт та правомірного використання контенту. У контексті російсько-української війни важливою є захист авторських прав на інформаційні продукти, створені журналістами. Порушення авторських прав може мати серйозні наслідки для журналістів та медіа-організацій, які намагаються висвітлити події конфлікту. Це законодавство також забезпечує можливість стягнення компенсацій за порушення прав, що є важливим інструментом захисту інтересів медіа [30];
- «Про захист прав споживачів» гарантує право споживачів на достовірну інформацію. У часи війни, коли дезінформація може мати фатальні наслідки, цей закон допомагає забезпечити, щоб інформаційні продукти, що поширюються, відповідали певним стандартам якості та точності. Журналісти несуть відповідальність за дотримання цих стандартів, що робить їхню роль у суспільстві особливо важливою [31].

У 2020 році Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію розвитку штучного інтелекту розпорядженням від 2 грудня 2020 року № 1556-р, яка визначає пріоритетні напрямки у сфері науково-технологічних досліджень [29]. Штучний інтелект описується як організована сукупність інформаційних технологій, що дозволяють виконувати складні завдання за допомогою наукових методів та алгоритмів обробки інформації.

Згідно з новою редакцією Закону України «Про авторське право та суміжні права», визначається правовий статус неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерними програмами, що розширює можливості регулювання контенту, створеного ШІ. Проте автором твору, відповідно до статті 1 закону, залишається фізична особа, яка створила твір, отже, необхідною умовою для охорони є оригінальність і творчість людини [47]. Стаття 33 закону регулює неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, на які

поширюється особливе право [31]. Ці об'єкти охороняються в межах норм, що відрізняються від загальних правил, оскільки їх створення відбувається без безпосередньої участі фізичної особи. Водночас, твори, створені фізичними особами за допомогою комп'ютерних технологій, не відносяться до неоригінальних об'єктів. Суб'єктами права особливого роду можуть бути особи, які володіють майновими правами або ліцензійними повноваженнями на відповідні програми ШІ [47]. Права на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, виникають у момент їх генерування і дійсні протягом 25 років.

Отже, відповідно до українського законодавства, штучний інтелект не може бути визнаний автором і не має авторських прав на створені об'єкти. Натомість, неоригінальні об'єкти, створені ШІ, підпадають під особливий правовий режим, а їхніми власниками вважаються власники прав на відповідні комп'ютерні програми. Це свідчить про те, що законодавство України, як і в багатьох інших країнах, підтримує перший підхід до визначення авторства стосовно об'єктів, створених ШІ.

Штучний інтелект вже активно використовується в журналістиці. Наприклад, системи на основі алгоритмів машинного навчання можуть автоматично генерувати новинні тексти на основі великого масиву даних. Такі системи, як OpenAI GPT або Google BERT, здатні створювати статті на основі наявної інформації з мінімальним втручанням людини. Це дозволяє збільшити швидкість публікацій і покращити їх актуальність. Під час війни, коли кожна секунда важлива, подібні технології стають необхідністю для оперативного інформування населення. В цей період, коли рівень фейкових новин та дезінформації досягає піку, аудиторія може бути особливо чутливою до джерел, які використовують автоматизовані системи. Тому критично важливим є питання верифікації інформації та наявності інструментів для перевірки фактів (fact-checking), зокрема, за допомогою ШІ. Сучасні алгоритми можуть аналізувати тексти, зображення та відео на предмет достовірності, проте навіть

ці інструменти не гарантують стовідсоткової точності, що може вплинути на довіру аудиторії.

В Україні законодавство з питань інформаційної політики та використання технологій ШІ ще перебуває на стадії розвитку. Однак вже зараз існує низка нормативно-правових актів, які можуть впливати на використання ШІ в журналістиці. Одним з ключових законів є Закон України «Про інформацію», базовий правовий акт, який регулює порядок розповсюдження інформації в Україні [49]. Цей закон визначає права та обов'язки суб'єктів інформаційних відносин, регулює принципи та методи доступу до інформації, а також накладає обмеження щодо поширення неправдивих або недостовірних відомостей. У контексті використання ШІ для створення новин, цей закон надає правову основу для запобігання дезінформації, яка може виникати внаслідок автоматизованого генерування матеріалів. Основні принципи, закріплені у цьому законі, такі:

- прозорість інформації: журналісти і новинні агенції, що використовують ШІ, повинні гарантувати, що інформація є відкритою та перевіреною. Неправдива інформація, створена чи поширена за допомогою ШІ, може бути класифікована як дезінформація, що несе юридичну відповідальність [49];
- обов'язок перевірки фактів: створення та публікація інформаційних матеріалів вимагають перевірки фактів. Це особливо важливо в контексті автоматизованого створення новин за допомогою ШІ, де ризик неповної або недостовірної інформації значно зростає. Відповідальність за фактичну достовірність інформації лежить на редакції, навіть якщо ШІ генерує тексти [49];
- протидія дезінформації: закон встановлює механізми для протидії дезінформації. В умовах війни це набуває особливого значення, оскільки ворожа сторона може використовувати автоматизовані технології для поширення фейкових новин з метою дестабілізації ситуації [49].

Введення воєнного стану на території України передбачає запровадження спеціальних режимів контролю за розповсюдженням інформації. Згідно із Законом України «Про особливий режим воєнного стану», держава отримує повноваження на обмеження поширення інформації, яка може загрожувати національній безпеці [32]. У цьому контексті використання ШІ стає критично важливим, адже технології можуть сприяти як швидкому поширенню корисної інформації, так і небезпечних маніпуляцій.

- Контроль над ЗМІ: в умовах воєнного стану влада може встановлювати жорсткі вимоги до ЗМІ, зокрема щодо використання новітніх технологій у процесі створення інформаційних матеріалів. Новини, створені за допомогою ШІ, підлягають ретельному моніторингу з боку відповідних органів, аби не допустити поширення неправдивої інформації, яка може нашкодити обороноздатності країни або створити паніку серед населення [32].
- Перевірка джерел: держава може вимагати від медіа компаній надавати інформацію про джерела даних, використаних для створення новин, та алгоритмів ШІ, що застосовуються. Це сприяє більшій прозорості у процесі створення контенту та мінімізує можливість поширення фальшивих новин [32].

У 2022 році, під час активної фази російсько-української війни, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення надала рекомендації щодо боротьби з дезінформацією. Зокрема, вона акцентувала увагу на важливості перевірки новин та фактчекінгу, особливо щодо контенту, створеного або модифікованого за допомогою ШІ [33].

- Фактчекінг: сучасні алгоритми штучного інтелекту використовуються для автоматизованої перевірки фактів. Однак у рекомендаціях наголошується на тому, що технології ШІ, хоча і можуть бути корисними, потребують додаткового контролю з боку людей. Це особливо важливо під час війни, коли навіть невелика помилка у перевірці фактів може призвести до серйозних наслідків [33].

- Моніторинг контенту: ргідно з рекомендаціями, новинні ресурси мають запроваджувати додаткові заходи контролю для перевірки новин, що генеруються ШІ. Це включає верифікацію алгоритмів, перевірку джерел інформації та аналіз точності прогнозів або висновків, зроблених на основі даних [33].

Закон України «Про захист персональних даних» також відіграє важливу роль у регулюванні використання ШІ в журналістиці. Особливо це стосується автоматизованого збору даних громадян з метою створення таргетованих новин або індивідуалізованого контенту [25]. У контексті війни це питання стає ще більш актуальним через можливість використання таких даних для дезінформаційних кампаній або маніпуляцій.

- Автоматизована обробка даних: ШІ може збирати та аналізувати величезні обсяги даних про користувачів, включаючи їхні інтереси, соціальні мережі, географічне положення тощо. Ці дані можуть використовуватися для таргетованих кампаній, однак закон вимагає, щоб така діяльність була прозорою, а користувачі мали право знати, як їхні дані використовуються [25].
- Захист особистої інформації: закон встановлює обмеження на обробку персональних даних, зокрема щодо їхнього використання в журналістських цілях. Під час війни це важливо, оскільки особисті дані можуть бути використані для маніпуляцій або шантажу. Використання ШІ для збору та аналізу таких даних вимагає особливої обережності та чіткої відповідності нормам закону [25].

Використання штучного інтелекту в журналістиці під час російсько-української війни відкриває нові можливості для швидкого збору, аналізу та розповсюдження інформації, але також породжує значні виклики, зокрема щодо довіри аудиторії до новин. В умовах війни, коли інформаційний простір є полем активної боротьби за увагу та вплив на громадську думку, забезпечення достовірності новинних матеріалів стає критично важливим.

Українське законодавство поступово адаптується до цих викликів. Хоча спеціалізованих законів, що регулюють використання ШІ у медіа, ще немає, нормативно-правова база України, зокрема Закони «Про інформацію», «Про особливий режим воєнного стану» та «Про захист персональних даних», вже створює умови для боротьби з дезінформацією та зловживаннями. Також важливу роль відіграють рекомендації Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, спрямовані на забезпечення прозорості та перевірки фактів. Впровадження ШІ у журналістиці потребує додаткових заходів регулювання, що дозволять зберегти баланс між технологічним прогресом та довірою аудиторії. Прозорість, контроль за джерелами інформації та відповідність законодавству є ключовими елементами для підтримання довіри до новинних матеріалів в умовах війни та інформаційних атак.

Висновки до розділу 2

Штучний інтелект виступає важливим технологічним інструментом у сучасному суспільстві, здатним здійснювати аналіз великих обсягів даних і автоматизувати завдання, які раніше вважалися виключно людськими. ШІ забезпечує широкі можливості в багатьох сферах діяльності, включаючи медіа, завдяки своїм підгалузям, таким як машинне та глибинне навчання, що дозволяють системам самостійно вдосконалювати свої прогностичні та аналітичні здібності. Серед найбільш значущих технологій, що підтримують роботу ШІ, варто виділити нейронні мережі, які дозволяють ефективно обробляти складні і неструктуровані дані, що стає критичним у таких галузях, як розпізнавання мовлення або комп'ютерний зір.

У сфері медіа та журналістики, зокрема під час висвітлення конфліктів, таких як російсько-українська війна, штучний інтелект демонструє величезний потенціал. Його здатність до швидкої обробки та класифікації даних допомагає журналістам ефективніше знаходити та аналізувати ключові події, а також відслідковувати настрої громадськості. ШІ також здатен протидіяти

dezінформації, що особливо важливо під час збройних конфліктів, де інформаційна війна має значний вплив на громадську думку. Проте, попри ці переваги, існують і суттєві обмеження технологій ШІ. Зокрема, алгоритми залежать від якості вхідних даних, і їхнє застосування в контекстах, де дані неповні або упереджені, може призводити до помилкових результатів. Крім того, ШІ не здатен на критичне мислення і глибоке розуміння соціального та культурного контексту, що робить його обмеженим для повного заміщення традиційних журналістських методів. Ці фактори потребують збалансованого підходу до використання технологій ШІ, щоб уникнути ризиків і одночасно максимізувати їх потенціал у висвітленні важливих подій.

Дані, отримані в результаті опитувань, демонструють, що лише невеликий відсоток українських медійників використовує ШІ постійно. Це може бути пов'язано з низьким рівнем довіри до нових технологій, недостатньою обізнаністю щодо їхнього потенціалу та технічними труднощами, з якими журналісти стикаються під час війни. Водночас, ці технології мають значний потенціал для поліпшення якості та швидкості створення контенту, зокрема за допомогою таких інструментів, як автоматична розшифровка інтерв'ю, генерація візуального контенту, написання текстів, а також аналіз великих масивів даних. Використання ШІ дозволяє журналістам оптимізувати рутинні процеси, скорочуючи час на підготовку матеріалів та забезпечуючи їхню точність. Це, в свою чергу, дає можливість зосередитися на більш творчих аспектах журналістської діяльності. Таким чином, у сучасному журналістському середовищі, особливо в умовах війни, ШІ не лише виступає допоміжним інструментом, а й може стати каталізатором змін у медіапрактиках, адаптуючи їх до нових викликів та вимог часу.

Важливим аспектом є й довіра аудиторії до новин, створених за допомогою ШІ. У контексті війни, коли дезінформація та фейкові новини можуть мати серйозні наслідки, забезпечення достовірності інформації стає пріоритетним завданням. Законодавство України, включаючи закони «Про

інформацію» та «Про особливий режим воєнного стану», спрямоване на боротьбу з дезінформацією та маніпуляціями.

Однак, для ефективного використання ШІ в журналістиці потрібні додаткові законодавчі заходи, які дозволять зберегти баланс між розвитком технологій і довірою до новин. Таким чином, інтеграція ШІ в медіа-сферу вимагає ретельного регулювання, яке забезпечить відповідність контенту, створеного за допомогою ШІ, чинним нормам та стандартам журналістики, що особливо важливо в умовах війни.

РОЗДІЛ 3

ЖУРНАЛІСТИКА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

3.1. Сутність та особливості російсько-української інформаційної війни

Інформаційна війна — це сукупність дій та стратегій, спрямованих на контроль, маніпуляцію та вплив на інформаційні потоки з метою досягнення певних політичних, військових, економічних або соціальних цілей. Вона використовує інформацію як ключовий інструмент впливу на різні аудиторії, включаючи уряди, громадськість та армії. Інформаційна війна є однією з важливих складових сучасних гібридних конфліктів і має вирішальне значення у формуванні громадської думки, міжнародної підтримки, підриву морального духу супротивника та дискредитації його політики.

Основна мета інформаційної війни — вплинути на сприйняття, думки та поведінку супротивника або нейтральної сторони через маніпуляції з інформацією або дезінформацією. У науковій літературі цей феномен охоплює різноманітні аспекти, включаючи пропаганду, дезінформацію, кібератаки, маніпуляції з засобами масової інформації та вплив через соціальні мережі.

Цілі інформаційної війни охоплюють широкий спектр стратегічних завдань, які дозволяють державам досягати своїх політичних і військових цілей шляхом маніпуляцій інформаційними потоками та психологічного впливу. Основними завданнями інформаційної війни є створення умов для успішного досягнення результатів з мінімальними людськими та матеріальними втратами:

- Попередження можливого військового конфлікту. Однією з ключових цілей інформаційної війни є стримування або запобігання ескалації конфлікту через вплив на сприйняття загроз або рішень супротивника. Використовуючи інструменти інформаційної війни, країни можуть

створювати враження про свою військову могутність або дипломатичну перевагу, тим самим спонукаючи супротивника до пошуку мирних рішень [41]. Такий підхід є особливо ефективним у випадках, коли фізичне застосування збройних сил є небажаним або небезпечним з точки зору політичних наслідків.

- Ослаблення морального духу збройних сил і цивільного населення супротивника. Інформаційна війна націлена на психологічне виснаження ворожих сил через поширення дезінформації, пропаганди або інформаційних атак, які підривають бойовий дух військових та моральну стійкість населення. Такий вплив може досягатися через постійні повідомлення про невдачі на полі бою, масштабні втрати або непереможність противника, що сприяє зростанню сумнівів у здатності до перемоги [41]. Це також може спричинити падіння рівня довіри до керівництва країни та посилити протестні настрої.
- Внесення в суспільну й індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих ідей і поглядів. Ця мета інформаційної війни полягає у маніпуляції свідомістю широких мас через розповсюдження ідей, які суперечать або підривають усталені цінності, переконання та погляди. Це може здійснюватися через пропаганду, яка поширює ідеї політичної або культурної переваги агресора, що впливає на ідентичність супротивника [41]. Ворожі ідеї часто маскуються під «альтернативну» інформацію, що стимулює критичне ставлення до власного уряду або армії.
- Дезорієнтація та дезорганізація мас, внесення безладу в інформаційну мережу супротивника. Інформаційна війна також спрямована на порушення роботи інформаційних систем супротивника шляхом дезінформації або кібератак, які ускладнюють комунікацію, координацію та оперативне управління військовими та цивільними структурами [41]. Наприклад, поширення фальшивих новин про бойові дії може призвести до дезорієнтації як серед військових, так і серед цивільного населення, що ускладнює ефективну оборону і створює умови для хаосу та паніки.

- Ослаблення патріотичних переконань і національних традицій. Ще одним важливим завданням інформаційної війни є підрив національної ідентичності та патріотичних переконань супротивника. Це досягається через систематичну дискредитацію історії, культури, релігії та інших основних елементів національної спадщини [41]. Така стратегія створює умови для розпаду соціальної згуртованості та виникнення сумнівів у легітимності державної влади та її здатності захистити національні інтереси.
- Провокування відмови від участі в бойових діях. Поширення інформації, що підриває довіру до військового керівництва, ставить під сумнів доцільність бойових дій та їхню справедливість. Інформаційна війна може націлюватися на формування антивоєнних настроїв серед громадськості, провокуючи масові протести, деморалізацію військових і навіть дезертирство [41]. Ця тактика спрямована на зниження бойової ефективності супротивника та скорочення його здатності до опору.
- Залякування свого народу «образом ворога». Для мобілізації підтримки серед населення агресор може використовувати метод створення страху перед уявним ворогом. Інформаційні кампанії зосереджуються на демонізації супротивника, що виправдовує дії держави та об'єднує націю в боротьбі проти «зовнішньої загрози» [41]. Така стратегія забезпечує підтримку населення навіть у складних умовах війни.
- Залякування супротивника своєю могутністю. Демонстрація військової могутності через пропагандистські засоби або цілеспрямовані інформаційні кампанії є важливим елементом тиску на супротивника. Це може включати публікацію завищених даних про кількість військ, зброї або технологічні досягнення, створюючи враження непереможності [41]. Така стратегія здатна деморалізувати супротивника, змушуючи його уникати бойових дій через страх перед значними втратами.
- Створення передумов для досягнення воєнно-політичних цілей з мінімальними втратами. Однією з основних цілей інформаційної війни є

досягнення політичних або військових результатів з мінімальними людськими та матеріальними витратами. За допомогою ефективної інформаційної кампанії агресор може досягти своїх цілей без необхідності прямого застосування військової сили [41]. Це може включати зміну політичного режиму супротивника, дестабілізацію його економіки або формування сприятливого міжнародного середовища для реалізації своїх інтересів.

Таким чином, інформаційна війна є надзвичайно гнучким та багатогранним інструментом, що дозволяє впливати на всі рівні функціонування держави-супротивника — від морального стану його громадян до національної політики та міжнародних відносин. Це ефективний засіб досягнення стратегічних цілей у сучасних конфліктах.

У структурі інформаційної війни Російської Федерації присутній широкий спектр інструментів, які агресор активно застосовує в українському інформаційному просторі. Одним із ключових та найпоширеніших інструментів є наративи. Наратив представляє собою специфічне пояснення або інтерпретацію подій, що базується на сукупності фактів або їхній викривленій інтерпретації, з метою створення враження абсолютної достовірності [41]. Таким чином, наративи стають інструментами для формування контрольованих уявлень про реальність, виключаючи можливість критичного переосмислення.

Російська пропагандистська машина створює ці наративи відповідно до багаторічних методик, розроблених ще в радянський період, активно маніпулюючи історичними фактами та емоціями аудиторії. Особливо активно використовуються наративи, спрямовані на заперечення права України на існування як суверенної держави. Ці наративи включають тези про спільність історії, культури та традицій українського і російського народів, а також висувають звинувачення в дискримінації російськомовного населення на території України. Ці інформаційні конструкти служать для виправдання російської агресії та підтримки ідеї «відновлення історичної справедливості», посилюючи вплив на внутрішню і зовнішню аудиторію.

Один із найбільш повторюваних наративів полягав у тому, що Росія виступає в ролі «захисника» російськомовного населення України, особливо на територіях Донецької та Луганської областей [78; 12; 54]. Цей наратив був побудований на твердженнях про те, що українська влада нібито переслідує і пригнічує російськомовних громадян, порушуючи їхні права на використання російської мови та культурну самобутність. Окрім того, цей наратив супроводжувався заявами про необхідність «гуманітарної допомоги» і «захисту» мирного населення від українських військових операцій. [78; 12; 54]

Даний наратив базувався на викривленні фактів і пропагандистських тезах, які покликані були легітимізувати агресивну політику Кремля на міжнародній арені. Зокрема, це дозволяло Росії позиціонувати себе як «миротворця», тоді як Україна виставлялася агресором, що веде «геноцид» проти власного населення.

Наратив «Україна як невдала держава» -цей наратив формувався через систематичне підкреслення політичної, економічної та соціальної нестабільності в Україні, що мало на меті створити образ країни, яка не здатна до самостійного існування та управління [78; 45]. Кремлівські пропагандисти акцентували увагу на корупції, внутрішньополітичних конфліктах і збройному протистоянні на сході України як свідченнях «неспроможності» української держави. Також цей наратив використовувався для дискредитації дезінформацій на Україні та її інтеграції в західні інституції. Росія подавала Україну як країну, що опинилася під контролем «зовнішніх сил» — США та ЄС, які буцімто маніпулюють Києвом у своїх інтересах [78; 45]. Таким чином, створювався образ України як «невдалої держави», яка потребує «зовнішнього управління», зокрема й з боку Росії.

Інший ключовий наратив стосувався загрози з боку Північноатлантичного альянсу (НАТО [78; 58]). Росія активно розповсюджувала інформацію про нібито плани НАТО щодо розширення свого впливу на Східну Європу, включно з Україною, що у контексті Кремля сприймалося як безпосередня загроза національній безпеці Російської

Федерації. Пропагандистські ресурси активно демонстрували образ «ворожого НАТО», яке, на думку Росії, прагне оточити її військовими базами та розмістити озброєння поблизу російських кордонів. Особливо важливим аспектом цього нарративу було питання розміщення американських протиракетних систем у країнах Східної Європи та потенційного вступу України до НАТО. Це подавалося як «червона лінія», перетин якої нібито змусить Росію діяти. Створюючи образ НАТО як агресивної організації, Кремль прагнув отримати міжнародну підтримку своєї позиції та виправдати майбутні дії. [78; 58]

Кремль активно використовував нарратив про «історичну єдність» росіян та українців, намагаючись створити уявлення про те, що Україна є невід'ємною частиною «53езінфор мира» та має спільні культурні, історичні й духовні корені з Росією [48]. Володимир Путін, зокрема, у своїх публічних заявах наголошував на «неприродності» існування незалежної української держави, стверджуючи, що сучасна Україна є результатом штучних історичних процесів та політики СРСР. Цей нарратив мав на меті 53езінформацій на53 українську державність та суверенітет, а також виправдати агресивні дії Росії як повернення «історичної справедливості». Така риторика сприяла виправданню анексії Криму у 2014 році та подальшої агресії на сході України. [78; 48]

Важливим елементом інформаційної кампанії Росії було постійне підкреслення того, що Україна діє як «маріонетка» Заходу, перебуваючи під повним контролем США та Європейського Союзу [78; 40; 51]. Російська пропаганда намагалася створити образ України як країни, яка втратила власну суб'єктність і стала інструментом у руках західних держав для послаблення Росії. У цьому контексті західні країни подавалися як безпосередні винуватці політичної кризи в Україні, а Росія — як єдина сила, що може протистояти «зовнішньому управлінню» [83; 40; 51]. Цей нарратив супроводжувався систематичним спотворенням фактів про західну допомогу Україні, зокрема військову та економічну підтримку, яка подавалася як свідчення повного контролю над країною з боку іноземних держав.

Перед повномасштабним вторгненням у 2022 році Росія використовувала комплексну систему наративів, спрямованих на формування виправдань для агресії проти України та маніпуляції міжнародною громадською думкою. Ці наративи базувалися на викривленні фактів, історичній ревізії та спробах дезінформації українську державність, що дозволяло Росії створити ідеологічне підґрунтя для військових дій.

3.2. Технологічні інновації як фактор розвитку та ведення інформаційної війни

Соціальні мережі та цифрові платформи відіграють ключову роль у сучасній інформаційній екосистемі, надаючи можливість швидкого поширення контенту на глобальному рівні. Під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну ці платформи стали основними каналами для поширення дезінформації, що значно вплинуло на громадську думку як в Україні, так і за її межами. Дезінформаційні кампанії Росії використовували соціальні медіа для створення й просування фальшивих наративів, спрямованих на дестабілізацію ситуації, дискредитацію української влади, підірив міжнародної підтримки України та легітимізацію агресивних дій Росії.

Соціальні мережі, такі як Facebook, Twitter, YouTube, Telegram, TikTok та інші, забезпечують можливість швидкого і масового охоплення аудиторії, включаючи мільйони користувачів по всьому світу. Це дозволяє дезінформації досягати широких верств населення в реальному часі. Під час повномасштабного вторгнення російська пропагандистська машина активно використовувала ці платформи для поширення дезінформації новин, відео, зображень та дезінформаційних матеріалів.

Один із ключових факторів успішного поширення дезінформації в соціальних мережах – це можливість анонітного створення і просування контенту. Росія активно використовувала бот-мережі, та так званих «тролів», які публікували і поширювали фейкові матеріали. Така децентралізація джерел інформації ускладнює ідентифікацію першоджерел дезінформації, що дозволяє

приховати роль державних структур у створенні та поширенні дезінформаційних матеріалів.

Алгоритми соціальних мереж мають значний вплив на те, який контент стає вірусним і досягає широкої аудиторії. Вони заохочують розповсюдження матеріалів, що викликають емоційний резонанс, зокрема страх, гнів або недовіру. Російська дезінформаційна машина активно використовувала це, поширюючи контент, спрямований на створення паніки, деморалізації та посилення конфліктів. Наприклад, фальшиві новини про військові поразки України або про нібито воєнні злочини ЗСУ поширювалися у великих масштабах, викликаючи емоційні реакції і впливаючи на громадську думку.

Соціальні мережі дозволяють використовувати мікротаргетинг для поширення дезінформації серед окремих груп населення. Це технологія, що базується на персоналізації контенту, дозволяючи розсилати дезінформацію користувачам на основі їхніх інтересів, поведінки або географічного розташування. Під час вторгнення Росія активно використовувала мікротаргетинг для впливу на конкретні аудиторії – як в Україні, так і за її межами. Особливо це стосувалося українських регіонів, де пропаганда була спрямована на підриг морального духу, та країн Європи, де вона намагалася зменшити підтримку України серед місцевого населення.

Візуальні матеріали, такі як фото і відео, є надзвичайно ефективними інструментами дезінформації через їхню здатність швидко викликати емоційні реакції. Російські пропагандисти активно використовували відео, щоб підкріпити фальшиві новини. Одним із прикладів є постановочні відео, які показували начебто мирних громадян, що підтримують російські війська, або ж навмисне викривали масштаби руйнувань в Україні для створення страху та паніки.

Таблиця 3.1.

**Основні аспекти використання соціальних мереж у поширенні
дезінформації під час повномасштабного вторгнення**

Аспект	Опис	Приклад використання	Наслідки
Масштабне охоплення аудиторії	Соцмережі надають можливість охопити мільйони користувачів одночасно, що робить їх ключовим інструментом у поширенні дезінформації	Масове поширення рейкових новин про «капітуляцію» української влади або нібито масові втрати серед ЗСУ	Дезорієнтація міжнародної аудиторії, підрив морального духу серед українців
Анонімність та децентралізація	Бот-мережі та фейкові аканти дозволяють створювати і поширювати дезінформацію, приховуючи реальні джерела і виконавців	Використання «фабрик тролів» для розповсюдження російських наративів через фальшиві аканти та боти	Ускладнення ідентифікації джерел дезінформації, посилення її ефективності через множинність джерел
Алгоритм поширення контенту	Алгоритм соціальних мереж сприяють вірусному поширенню контенту, що викликає сильні емоції, зокрема страх або гнів	Фальшиві новини про нібито звірства українських військових або руйнування, завдані ЗСУ, активно поширювалися через TikTok та Facebook	Формування негативного ставлення до України, деморалізація населення

Завершення таблиці 3.1.

Цілеспрямована дезінформація	Соціальні мережі дозволяють мікротаргетинг контенту, що забезпечує прицільне впливання на певні групи населення	Таргетована реклама та публікації, спрямовані на мешканців сходу України або російськомовних громадян у країнах ЄС	Створення регіональних та культурних розколів, маніпуляція локальною громадською думкою
Використання візуального контенту	Фото і відео є сильними інструментами для емоційної маніпуляції, часто викликаючи миттєві реакції без глибокого аналізу їхньої правдивості	Поширення постановочних відео про нібито радісну зустріч російських військ у тимчасово окупованих регіонах	Дезінформація отримує ширше розповсюдження через силу візуального контенту, формуючи хибне уявлення про події.

Розроблено автором

Таблиця демонструє ключові аспекти використання соціальних мереж у поширенні дезінформації під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Вона ілюструє, як цифрові платформи можуть слугувати ефективними засобами поширення фальшивих новин, маніпуляційних наративів та викривлених фактів. Масштабне охоплення аудиторії соціальних мереж, а також використання алгоритмів поширення контенту, дозволяють значно підвищити вплив таких кампаній на громадську думку. Особливу роль у поширенні дезінформації відіграють можливості анонімності та децентралізації. Використання ботів, фальшивих акаунтів та «фабрик тролів» у соціальних мережах дозволяє приховати справжні джерела дезінформації та робить її більш складною для ідентифікації. Це ускладнює протидію таким

інформаційним атакам, оскільки важко встановити, хто саме є першоджерелом маніпулятивних матеріалів. Бот-мережі діють за принципом «ретрансляторів», повторюючи одні й ті самі повідомлення в різних джерелах, що створює ілюзію численних незалежних джерел інформації.

Алгоритми соціальних мереж, зокрема таких платформ, як Facebook, YouTube та TikTok, заохочують поширення контенту, який викликає сильні емоційні реакції. Це пояснюється тим, що такі матеріали отримують більше «лайків», поширень та коментарів, що підвищує їхню видимість у стрічках користувачів. Російські дезінформаційні кампанії активно використовують цей механізм для просування контенту, що викликає паніку, страх або гнів. Наприклад, фальшиві новини про нібито масові воєнні злочини, які приписувалися українським військовим, поширювалися через відео та зображення, які сприймалися як достовірні через їхню емоційну насиченість.

Цілеспрямована дезінформація через соціальні мережі дозволяє використовувати технології мікротаргетингу, спрямовуючи маніпуляційний контент на певні групи населення. Це означає, що окремі наративи або фальшиві новини можуть бути адресовані конкретним аудиторіям, залежно від їхніх інтересів, місцезнаходження або мови. Росія використовувала цей метод під час повномасштабного вторгнення, зокрема для впливу на російськомовні спільноти у країнах Європи, намагаючись послабити підтримку України та змінити громадську думку на користь російської агресії. Також мікротаргетинг застосовувався для поширення дезінформації в Україні з метою деморалізації населення та підриву підтримки українського уряду.

Візуальний контент, зокрема фото і відео, є надзвичайно ефективним інструментом у дезінформаційних кампаніях. Під час повномасштабного вторгнення Росія активно використовувала постановочні відео та фальшиві зображення для створення викривленої картини подій. Наприклад, відеоматеріали, що нібито показують радісне вітання російських військ місцевими мешканцями на окупованих територіях, були широко поширені через соціальні медіа з метою формування хибного уявлення про ситуацію. Цей

контент активно використовувався як інструмент для легітимізації окупації та дискредитації української влади.

У сучасну епоху цифрових технологій великі дані (Big Data) стали одним із ключових інструментів у багатьох сферах, включаючи аналіз інформаційних загроз і протидію дезінформації. Особливо це стало актуальним у контексті повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, яке супроводжувалося активними інформаційними атаками, спрямованими на дезорієнтацію українського суспільства, міжнародної спільноти та підірив довіри до українських урядових структур. Великі дані надають можливість глибокого аналізу інформаційних потоків, ідентифікації дезінформаційних кампаній, виявлення маніпуляцій і формування стратегій для протидії таким загрозам. У даному дослідженні буде розглянуто використання великих даних у боротьбі з інформаційними загрозами, зокрема на прикладах, пов'язаних із повномасштабним вторгненням Росії в Україну.

Розглянемо використання великих даних для аналізу інформаційних загроз:

1. Моніторинг інформаційних потоків і виявлення дезінформації. Одним із найважливіших аспектів використання великих даних є можливість моніторингу величезних обсягів інформації з різних джерел, таких як соціальні мережі, новинні платформи, форуми та інші цифрові платформи. За допомогою алгоритмів аналізу тексту (Natural Language Processing, NLP), штучного інтелекту (AI) і машинного навчання (Machine Learning) можна автоматично виявляти аномалії в інформаційних потоках, що можуть вказувати на дезінформаційні кампанії.

Приклад: під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну великі дані використовувалися для аналізу інформаційних потоків у соціальних мережах, таких як Twitter, Telegram і Facebook. Аналітики відстежували в реальному часі поширення фейкових новин про «біолабораторії», які нібито функціонували в Україні за підтримки США. Завдяки технологіям великих

даних вдалося виявити ключові акаунти, що поширювали ці фейки, та їхнє взаємопов'язане поширення через мережі ботів. Подібні системи використовувалися для виявлення «точок входу» дезінформації і джерел, які інтенсивно поширювали неправдиві наративи.

2. Аналіз впливу дезінформаційних кампаній. Великі дані дозволяють аналізувати не лише поширення дезінформації, але й її вплив на громадську думку. Це здійснюється за допомогою аналізу поведінкових патернів користувачів, оцінки рівня залучення до контенту (наприклад, лайки, поширення, коментарі) та відстеження змін у загальному настрої користувачів соціальних мереж.

Приклад: аналіз впливу російських дезінформаційних кампаній під час війни проводився через відстеження змін у настроях міжнародної аудиторії щодо підтримки санкцій проти Росії. Великі дані дозволили фіксувати зростання популярності певних наративів у різних країнах та зміну ставлення до військової допомоги Україні. Наприклад, після хвилі дезінформації про те, що «санкції проти Росії шкодять тільки Європі», спостерігалось зростання негативних настроїв у західноєвропейських країнах щодо тривалої підтримки санкційної політики.

3. Протидія автоматизованим мережам ботів і тролів. Великі дані застосовуються для ідентифікації та блокування мереж ботів і тролів, які часто використовуються для масового поширення дезінформації. Алгоритми машинного навчання здатні виявляти аномальні поведінкові моделі акаунтів, що дозволяє вчасно блокувати шкідливу активність та зменшувати вплив дезінформаційних кампаній.

Приклад: під час війни Росія активно використовувала автоматизовані мережі ботів для поширення фальшивої інформації про військові дії та економічну ситуацію в Україні. За допомогою аналізу великих даних було виявлено численні акаунти, що діяли скоординовано для підвищення видимості проросійських наративів у соціальних мережах. На основі цього аналізу було

вжито заходів для блокування тисяч акаунтів на різних платформах, що значно зменшило охоплення фейкової інформації.

Також розглянемо використання великих даних для протидії інформаційним загрозам:

1. Прогнозування та моделювання дезінформаційних кампаній. Однією з ключових переваг великих даних є можливість прогнозування майбутніх інформаційних атак. Завдяки аналізу історичних даних та поведінкових моделей, системи штучного інтелекту здатні передбачати появу нових дезінформаційних кампаній. Це дозволяє підготуватися до потенційних інформаційних атак і розробити стратегії для їхнього нейтралізування.

Приклад: після аналізу численних кампаній дезінформації, пов'язаних із попередніми конфліктами, українські аналітики використали великі дані для прогнозування можливих наративів, які Росія могла використати в подальших етапах війни. Це дозволило підготувати контрзаходи та зміцнити комунікаційну стратегію українських офіційних органів.

2. Підвищення обізнаності громадськості та медіа грамотності. За допомогою великих даних можна ідентифікувати групи населення, які є найбільш вразливими до дезінформації, що дозволяє спрямовувати інформаційні кампанії для підвищення рівня медіаграмотності серед таких аудиторій. Це сприяє формуванню критичного мислення та зменшенню впливу дезінформаційних загроз.

Приклад: під час повномасштабного вторгнення Росії українські організації використовували дані з соціальних мереж, щоб ідентифікувати регіони або групи людей, які активно поширювали проросійські наративи. На основі цього аналізу було проведено освітні кампанії, спрямовані на підвищення медіаграмотності та навчання розпізнаванню фейкових новин.

Великі дані відіграють критично важливу роль у боротьбі з інформаційними загрозами, особливо у контексті повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Завдяки можливості аналізувати великі обсяги інформації в реальному часі, виявляти дезінформаційні кампанії, моделювати

їхній вплив та розробляти контрзаходи, великі дані стають важливим інструментом у захисті суспільства від маніпуляцій. Використання таких технологій дозволяє не лише реагувати на поточні загрози, але й прогнозувати майбутні інформаційні атаки, що сприяє збереженню інформаційної безпеки та стійкості суспільства в умовах гібридної війни.

3.3. Журналістика в умовах інформаційної війни: виклики та можливості

У XXI столітті інформаційні технології стали невід'ємною частиною суспільного життя, а роль журналістики в умовах глобалізації та швидкої циркуляції інформації виявилася надзвичайно важливою. Особливо це стосується періодів конфліктів, коли контроль за інформацією стає не лише питанням професійної етики, але й питанням національної безпеки. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року, стало яскравим прикладом того, як інформаційна війна супроводжує збройні конфлікти, перетворюючи журналістику на важливу складову боротьби за правду.

У цих умовах журналістика стикається з численними викликами, серед яких – дезінформація, фізичні загрози, недоступність інформації та втрата довіри до медіа. Дезінформація, поширена через різноманітні канали, використовує маніпулятивні техніки для формування негативного сприйняття об'єкта, часто без жодних підтверджень фактів. У відповідь на ці виклики, журналісти змушені адаптувати свої методи роботи, використовувати новітні технології та формувати нові формати для отримання та подання інформації. Одним із ключових аспектів, що варто врахувати, є роль міжнародної спільноти у підтримці журналістів. Міжнародні організації, такі як «Комітет захисту журналістів» і «Репортери без кордонів», не лише документують випадки насильства над журналістами, а й надають їм необхідну підтримку та ресурси для безпечної роботи у конфліктних зонах. Зростаюча популярність громадянської журналістики відкриває нові можливості для отримання

достовірної інформації, забезпечуючи альтернативні канали зв'язку між медіа та аудиторією.

Водночас, в умовах постійного інформаційного тиску та загроз, журналісти стикаються з проблемою втрати довіри з боку громадськості. Цей аспект вимагає нових підходів до комунікації, які зможуть повернути довіру до медіа та засобів масової інформації в цілому.

Таблиця 3.2

Журналістика в умовах інформаційної війни: виклики та можливості

Категорія	Виклики	Можливості	Приклади
Дезінформація	Масове поширення фейкових новин	Використання нових технологій для фактчекінгу	Поширення інформації про «військові злочини» України; проекти з перевірки фактів, такі як StopFake
Тиск на журналістів	Фізичні загрози та психологічний тиск	Міжнародна підтримка та співпраця	Напади на журналістів у зоні бойових дій; участь міжнародних організацій у захисті прав журналістів
Недоступність інформації	Перешкоди для збору та перевірки інформації	Громадянська журналістика та соціальні медіа	Обмеження доступу до Маріуполя для репортерів; місцеві жителі, які публікують новини через Telegram
Втрата довіри	Підрив довіри до традиційних медіа	Розвиток нових форматів та ініціатив	Довіра до аудиторії для тих, хто зарекомендував себе як надійні джерела інформації

Розроблена автором

У сучасному інформаційному просторі, особливо в умовах війни, журналістика стає не лише відображенням дійсності, але й ареною для боротьби за правду. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося в 2022 році, яскраво продемонструвало численні виклики, з якими

стикаються журналісти, а також нові можливості, які виникають у відповідь на ці виклики. Розглянемо детальніше кожен із зазначених аспектів.

1. Дезінформація.

Виклик. Масове поширення дезінформації стало одним із найзначніших викликів для журналістів у контексті російсько-українського конфлікту. Ворог використовує фейкові новини для дискредитації українських військових і уряду, спотворюючи реальність та формуючи негативну громадську думку. Наприклад, поширювані повідомлення про "знищення" мирних жителів українською армією насправді виявилися маніпуляцією, що мала на меті підірвати довіру до українських сил.

Можливість. Цей виклик спонукає журналістів до впровадження нових технологій і методів роботи, зокрема фактчекінгу. Завдяки сучасним цифровим інструментам, журналісти мають можливість швидше перевіряти інформацію, що дозволяє покращити якість новин та відновити довіру до медіа.

Приклад. Проект StopFake, заснований у 2014 році, активно перевіряє інформацію про Україну, спростовуючи численні фейки, які виникають у міжнародних медіа. Зокрема, команда StopFake успішно спростувала повідомлення про «військові злочини» українських сил, надавши документальні свідчення та факти, які підтверджують зворотнє [67; 77]. Це свідчить про важливість критичного мислення та аналізу інформації в умовах дезінформаційної війни.

2. Тиск на журналістів.

Виклик. Фізичні загрози та психологічний тиск стали звичним явищем для журналістів, які висвітлюють конфлікт в Україні. Напади на репортерів, які прагнуть задокументувати реальні події на передовій, відбуваються регулярно, що ускладнює їхню роботу.

Можливість. Міжнародна підтримка, зокрема через співпрацю з правозахисними організаціями, дозволяє журналістам отримувати необхідний захист та допомогу. Ця підтримка є критично важливою для збереження свободи слова та прав журналістів.

Приклад. Згідно з даними «Reporters Without Borders», багато журналістів, які висвітлювали події в Україні, отримували погрози від проросійських сил. Проте міжнародні організації, такі як Комітет захисту журналістів, активно виступають на захист прав журналістів, документуючи випадки нападів і погроз, а також надаючи юридичну та медійну підтримку. Це підтверджує важливість міжнародної солідарності у захисті журналістів у небезпечних умовах [75].

3. Недоступність інформації.

Виклик. В умовах бойових дій журналісти стикаються з серйозними перешкодами для збору інформації. Військові обмеження та закриті зони унеможливають об'єктивне висвітлення подій, створюючи виклик для журналістів, які намагаються отримати достовірні дані.

Можливість. Громадянська журналістика, яка набирає популярності, відкриває нові горизонти для отримання інформації. Місцеві жителі, які стають свідками подій, можуть зафіксувати та поширити важливу інформацію про ситуацію на місцях.

Приклад. У березні 2022 року в Маріуполі журналісти мали труднощі з доступом до міста, однак місцеві жителі активно використовували соціальні мережі, зокрема Telegram, для поширення новин про гуманітарну кризу та ситуацію в місті. Ця ініціатива продемонструвала, як соціальні медіа можуть слугувати важливим джерелом інформації під час збройного конфлікту, допомагаючи журналістам отримувати актуальні дані.

4. Втрата довіри.

Виклик. Традиційні медіа в умовах інформаційної війни стикаються з проблемою втрати довіри з боку аудиторії. Часте поширення фейкових новин негативно впливає на сприйняття інформації, змушуючи громадськість ставитися до новин скептично.

Можливість. Це підштовхує журналістів до розвитку нових форматів та ініціатив, які можуть підвищити довіру до медіа. Журналісти починають шукати нові способи комунікації з аудиторією та залучати її до процесу.

Приклад. Платформи «Hromadske» та «Pivden» стали важливими джерелами інформації для громадян в Україні. Вони активно працюють над забезпеченням об'єктивної інформації та звітують про реальний стан справ у країні. Завдяки відкритості та чесності в подачі новин ці платформи сприяють відновленню довіри до журналістики, що є критично важливим у часи інформаційних війн.[76]

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, стало не лише військовим конфліктом, але й інформаційною війною. Журналісти опинилися в епіцентрі цих подій, стикаючись із новими викликами, які вимагали швидкої адаптації до умов війни та постійних інформаційних загроз. Це дослідження має на меті висвітлити ключові стратегії, які використовують журналісти для ефективної роботи в умовах війни, а також проаналізувати приклади успішних практик.

Перше, на що звертають увагу журналісти під час війни, — це зміна підходів до створення контенту. У воєнний час важливо не лише донести інформацію, але й зробити це у спосіб, що відповідає емоційним потребам аудиторії. Наприклад, журналісти українських медіа, таких як «Громадське», активно використовують історії людей, які пережили війни, щоб створити емоційний зв'язок із аудиторією. Такі публікації дозволяють не лише інформувати, але й підтримувати моральний дух суспільства.

Адаптація до нових технологій стала необхідною умовою для журналістів під час війни. Поява соціальних мереж, таких як Twitter і Telegram, кардинально змінила спосіб поширення новин. Журналісти стали використовувати ці платформи для швидкого реагування на події, повідомляючи про них у реальному часі. Наприклад, «КП в Україні» активно використовувала Telegram для оперативного інформування про бойові дії, що дозволяло їм залишатися на передовій інформаційної боротьби.

Зміна умов роботи також вимагала переосмислення професійних етичних норм. У часи війни журналісти повинні бути особливо обережними у виборі слів, адже неправильно подана інформація може призвести до паніки або

дезінформації. Наприклад, під час повідомлень про обстріли чи загибель людей журналісти зобов'язані перевіряти факти та наводити джерела, що підвищує рівень відповідальності за свої матеріали. Окрім цього, безпека журналістів стала пріоритетом. Багато медіа-організацій почали впроваджувати програми безпеки для своїх працівників, які включають навчання на випадок небезпечних ситуацій. Наприклад, Інститут масової інформації в Україні розробив серію тренінгів для журналістів, які працюють в зонах бойових дій, навчав їх основам першої допомоги та особистої безпеки.

Журналісти також активно співпрацюють з міжнародними організаціями, що дозволяє їм отримувати підтримку та ресурси. Наприклад, організація «Reporter Without Borders» надала українським журналістам фінансову та юридичну допомогу, що сприяло їхній безпеці та захисту прав. Такі партнерства допомагають журналістам не лише отримувати актуальну інформацію, але й зміцнювати свої позиції на міжнародній арені.

З метою боротьби з дезінформацією журналісти активно використовують фактчекінгові платформи. В Україні такі організації, як StopFake, допомагають перевіряти факти та спростовувати фейкові новини, що надходять з російських медіа. Це дозволяє зберігати інформаційну гігієну та підвищувати довіру аудиторії до журналістської діяльності.

Адаптація журналістів до умов війни та інформаційних загроз є складним, але необхідним процесом у сучасному інформаційному середовищі. Використання нових технологій, зміна підходів до створення контенту, дотримання професійної етики та безпеки, співпраця з міжнародними організаціями та активне використання фактчекінгових платформ — це ключові стратегії, які дозволяють журналістам ефективно виконувати свої обов'язки в умовах військового конфлікту.

3.4. Використання штучного інтелекту боротьбі з дезінформацією

У сучасному інформаційному просторі, особливо в умовах глобальних конфліктів, таких як повномасштабне вторгнення Росії в Україну, питання

достовірності новин набуває критичного значення. Поширення фейкових новин здатне маніпулювати громадською думкою, впливати на суспільні настрої, а також створювати загрози для національної безпеки. В умовах інформаційної війни роль журналістів і медіа стає все більш важливою, оскільки вони мають бути на передовій боротьби з дезінформацією. Сучасні технології штучного інтелекту пропонують нові можливості для виявлення та фільтрації дезінформації. У даній роботі розглядаються методи виявлення фейкових новин за допомогою ШІ, а також сервіси, які використовують ці технології для підвищення медіаграмотності та зниження ризиків дезінформації.

Аналіз контенту є основним методом виявлення фейкових новин. Цей процес передбачає використання алгоритмів обробки природної мови (NLP), які дозволяють системі розуміти текстові дані. Методи включають:

- лексичний аналіз: використання статистичних моделей для вивчення частоти вживання слів і фраз, а також їхньої ко-occurrence в тексті. Наприклад, дослідження показують, що фейкові новини часто містять більше емоційно забарвлених слів і негативних висловлювань, ніж достовірні новини
- синтаксичний аналіз: аналіз структури речень допомагає виявити відхилення від стандартного синтаксису, що може бути ознакою фейкової інформації. Алгоритми аналізують граматичні помилки, а також типові структури речень, які часто використовуються в фейкових новинах.

ШІ також може автоматично перевіряти достовірність джерел інформації.

Це досягається шляхом:

- аналізу історії публікацій: алгоритми досліджують, як часто медіа публікує фейкові новини. Наприклад, системи можуть звертати увагу на джерела, які регулярно оприлюднюють інформацію з ненадійних або невідомих джерел;
- оцінки репутації джерел: збір даних про діяльність медіа, їхні нагороди, а також фактично перевірені новини дозволяє системі надати рейтинг

достовірності. Це може включати в себе алгоритмічну оцінку, базуючись на верифікованих джерелах.

Окрім тексту, ШІ може перевіряти достовірність зображень і відео.

Методи комп'ютерного зору використовуються для:

- виявлення редагування. Алгоритми можуть виявляти зміни у зображеннях, які вказують на маніпуляції, наприклад, використовуючи детектори фальсифікацій, що аналізують піксельні зміни. Цей процес включає в себе:
 - аналіз гістограм: алгоритми аналізують гістограми зображення, щоб виявити аномалії, які можуть свідчити про редагування. Наприклад, якщо в певній ділянці зображення відзначається різка зміна кольору або текстури, це може бути показником маніпуляцій;
 - виявлення зсуву: технології комп'ютерного зору можуть виявляти зсуви між різними частинами зображення, що може свідчити про вставку об'єктів або видалення елементів. Наприклад, алгоритми можуть порівнювати різні фрагменти зображення, щоб визначити, чи були вони належним чином злиті;
 - аналіз метаданих: вивчаючи метадані зображення, такі як час зйомки, модель камери та налаштування, системи можуть виявляти невідповідності, які можуть вказувати на фальсифікацію. Якщо, наприклад, зображення стверджує, що було зроблено під час конкретної події, але метадані показують, що воно було знято в іншому місці або часі, це може піддати сумніву його достовірність.
- верифікація контексту. Зображення та відео, що супроводжують новини, можуть бути перевірені на відповідність до контексту. Системи використовують дані з інших джерел, щоб порівняти інформацію і виявити невідповідності. Цей процес може включати:
 - порівняння з іншими джерелами: алгоритми порівнюють зображення або відео з базами даних, що містять достовірні зображення та відеоматеріали, пов'язані з певними подіями. Це

може включати аналіз зображень, пов'язаних із конкретними історичними подіями або подіями, які вже були перевірені;

- контекстуальний аналіз: ШІ може використовувати додаткову інформацію, таку як тексти новин або супутні коментарі, для оцінки відповідності зображення або відео до загального контексту. Наприклад, якщо відео показує насильство, але текст новини вказує на мирну демонстрацію, це може вказувати на дезінформацію;
- використання геолокаційних даних: деякі сервіси можуть використовувати геолокаційні технології, щоб визначити, чи відповідає місце, зображене на зображеннях або у відео, описаному в новині. Наприклад, якщо зображення свідчить про руйнування в певному місті, а геолокаційні дані показують, що зображення було зроблене в іншій місцевості, це може підтвердити фальсифікацію новини.

У поєднанні ці методи забезпечують більш глибоке розуміння контексту зображень і відео, що дозволяє виявляти та зменшувати дезінформацію, зокрема в умовах інформаційних війн, таких як повномасштабне вторгнення Росії в Україну.

Фільтрація фейкових новин за допомогою штучного інтелекту є складним та багатоступеневим процесом, який поєднує в собі різні методи збору, обробки та аналізу даних. Цей процес базується на сучасних технологіях машинного навчання, обробки природної мови (NLP), аналізу великих даних та комп'ютерного зору. У цій частині роботи детально розглядаються етапи фільтрації фейкових новин, починаючи з етапу збору даних до остаточної оцінки ймовірності фейковості інформації.

Збір даних є початковим етапом фільтрації, який має вирішальне значення для подальшого аналізу. ШІ потребує великих обсягів даних для навчання та побудови моделей, що здатні відрізнити фейкові новини від достовірних. Процес збору даних включає використання різних технологій для автоматичного отримання новин із численних джерел.

- Веб-скрепери – це програми, що автоматично обходять новинні сайти, збираючи інформацію про опубліковані новини. Вони витягують заголовки, текст новин, авторів, дати публікацій та метадані. Використання веб-скреперів дозволяє системі працювати з великим масивом даних з різних джерел, включаючи блоги, соціальні медіа та традиційні медіа. Це надає ШІ більше контексту для аналізу, дозволяючи враховувати як офіційні новини, так і альтернативні джерела.
- API новин (Application Programming Interface) – є інструментами, які забезпечують доступ до новин у реальному часі через офіційні канали. Прикладом таких API є News API, GNews API та інші, які дозволяють отримувати структуровані дані без необхідності відвідувати вебсайти кожного медіа окремо. API забезпечують стандартизований доступ до новин і можуть збирати інформацію з багатьох джерел, що робить процес збору даних швидшим і ефективнішим. Зібрані дані включають як текстові новини, так і супутні метадані, які необхідні для подальшого аналізу.

Після збору даних необхідно провести їхню попередню обробку. Цей етап важливий для стандартизації та підготовки даних до аналізу, що дозволяє алгоритмам ШІ працювати з великим обсягом інформації коректно та ефективно. Сюди відносяться:

- очищення тексту: зібрані новини часто містять зайві символи, HTML-теги, зображення або структурні елементи, які не мають значення для аналізу змісту новин. Тому очищення тексту полягає у видаленні непотрібних елементів, таких як HTML-код, рекламні блоки, лінки, спеціальні символи. Окрім цього, текст приводиться до єдиного формату (наприклад, усі слова перетворюються на нижній регістр), що дозволяє уникнути проблем з аналізом через різні регістри чи синтаксичні варіанти одного слова.
- нормалізація тексту включає стандартизацію термінів, скорочень та специфічних виразів, які можуть бути неоднозначними. Наприклад,

терміни на кшталт «COVID-19», «коронавірус» або «пандемія» можуть позначати одне й те саме явище, і нормалізація зводить ці терміни до єдиного стандарту. Це дозволяє алгоритмам обробляти текстові дані точніше і зменшує ймовірність хибної інтерпретації різних варіантів одного й того ж поняття.

Після обробки даних, на основі них будується модель ШІ, яка аналізує контент новин. Цей етап включає використання алгоритмів машинного навчання для класифікації новин на фейкові та достовірні, а також додатковий аналіз настроїв і контексту. Використовуються різні алгоритми машинного навчання, такі як Support Vector Machines (SVM), дерева рішень або нейронні мережі. Вони навчаються на великих наборах даних, де новини попередньо класифіковані як фейкові або достовірні. Кожна модель на основі цього навчання формує алгоритм, що здатний розпізнавати патерни у текстах. Наприклад, моделі можуть визначати характерні лінгвістичні або стилістичні ознаки, притаманні фейковим новинам, такі як емоційно забарвлені слова або надмірне використання фактів без вказівки джерел. Окрім класифікації, алгоритми можуть також визначати емоційний окрас тексту. Новини, які надмірно використовують негативні чи позитивні оцінки, можуть бути підозрювані в маніпуляції. Аналіз настроїв дає змогу виявляти тенденції в текстах, що вказують на спроби впливу на емоції читачів, особливо в умовах інформаційної війни, коли фейкові новини можуть навмисно створювати паніку або зміщувати фокус уваги суспільства.

Останній етап полягає в оцінці достовірності новин та фільтрації інформації, яка може бути фейковою. ШІ надає новинам оцінку достовірності за допомогою спеціальних алгоритмів, що базуються на зібраних та оброблених даних.

- Оцінка ймовірності. На основі моделей класифікації, система надає кожній новині оцінку ймовірності того, що вона є фейковою. Наприклад, якщо новина отримує оцінку 80% ймовірності бути фейковою, вона підлягає подальшій перевірці або блокується від розповсюдження. Це

дозволяє системі уникати жорсткого блокування інформації, поки не буде проведена додаткова перевірка, що є важливим для запобігання помилкових оцінок достовірності.

- Сповіщення користувачів. У разі, якщо новина була визначена як фейкова, система може сповістити користувачів про можливу дезінформацію. Це може відбуватися через спеціальні маркери або попередження, що супроводжують новину. Система також може надати пояснення, чому новина була класифікована як недостовірна, наприклад, через невідповідність джерел або наявність явних ознак маніпуляцій у тексті.

Таким чином, фільтрація фейкових новин за допомогою ШІ є багатоетапним процесом, який включає збір, обробку, аналіз даних та оцінку ймовірності достовірності новин. Цей процес дозволяє ефективно виявляти дезінформацію та знижувати її вплив на аудиторію.

Одним із ключових напрямків застосування ШІ є виявлення фейкових новин та маніпулятивних медіа-матеріалів. Наприклад, система DeepFake Detector використовує алгоритми глибокого навчання для аналізу відео й зображень, щоб ідентифікувати підробки. Під час війни між Росією та Україною, широко розповсюджувались відео з синтетичними персонажами, що, наприклад, показували фальшиві заяви українських політиків. У березні 2022 року було виявлено фейкове відео, де президент Зеленський нібито закликав українську армію скласти зброю. Завдяки застосуванню ШІ, це відео було оперативно ідентифіковано як підробку, і воно було швидко видалене з платформ. [80]

ШІ використовується для моніторингу величезних обсягів даних із соціальних мереж, таких як Twitter, Facebook і Telegram, для виявлення координаційних дезінформаційних кампаній. Наприклад, платформа Botometer, яка використовує алгоритми ШІ, здатна аналізувати активність користувачів у соціальних мережах і виявляти автоматизовані облікові записи (боти). У ході війни було ідентифіковано тисячі автоматизованих ботів, які розповсюджували

проросійську пропаганду та сіяли паніку серед українського та міжнародного населення. Це дозволило журналістам швидко реагувати на кампанії дезінформації, виявляючи їх організаторів та джерела [80].

ШІ значно полегшив процес перевірки фактів, зменшуючи навантаження на журналістів і фактчекерів. Системи, такі як ClaimBuster, використовують алгоритми обробки природної мови (NLP) для аналізу текстів і визначення сумнівних заяв, які потребують перевірки. Під час російсько-української війни ці технології використовувалися для перевірки заяв політичних діячів і новинних ресурсів, дозволяючи швидко виявляти неправдиві або маніпулятивні повідомлення, зокрема щодо військових операцій і дипломатичних відносин [80].

Крім текстової дезінформації, важливу роль відіграють візуальні та аудіоманіпуляції. Система Forensically, що працює на основі ШІ, дозволяє виявляти сліди редагування зображень та відео, які використовуються для маніпуляцій. Це стало особливо важливим для журналістів під час війни, коли з'являлися підроблені зображення з місць бойових дій або фотографії з неправдивими підписами. Такі технології допомагають оперативно перевіряти автентичність матеріалів, що надаються у ЗМІ, і запобігати дезінформації, спрямованій на створення хибного уявлення про хід війни [68].

ШІ допомагає створювати системи раннього попередження про дезінформаційні атаки. Наприклад, платформа Pheme аналізує інформаційні потоки в інтернеті для виявлення потенційних дезінформаційних атак на ранніх етапах їх поширення. Під час російсько-української війни це стало важливим інструментом для моніторингу інформаційних атак, спрямованих на підірив довіри до української влади або міжнародної підтримки України. ШІ забезпечує швидке реагування на ці загрози і дозволяє приймати відповідні заходи ще до того, як інформаційні атаки набудуть значних масштабів [80].

ШІ виявився потужним інструментом для протидії дезінформації під час російсько-української війни. Автоматизовані системи для виявлення фейкових новин, аналізу соціальних мереж, перевірки фактів та візуальних маніпуляцій

підвищили здатність журналістів і фактчекерів захищати інформаційний простір від пропаганди. Успішне впровадження цих технологій демонструє, що ШІ може бути ефективним союзником у боротьбі за правду в умовах сучасних інформаційних воєн.

3.5. Перспективи розвитку журналістики в умовах російсько-української інформаційної війни

Російсько-українська війна, що почалася в 2014 році та загострилася в 2022 році, стала критичним моментом не лише для України, але й для глобального медійного середовища. В умовах війни журналістика відіграє вирішальну роль у висвітленні подій, протидії дезінформації та підтримці суспільства в інформаційній безпеці. У відповідь на виклики, що постають перед медіа, виникають нові інноваційні підходи та формати, які трансформують традиційні журналістські практики.

Дрони стали важливим інструментом для журналістів, які прагнуть отримати оперативну та точну інформацію з зони конфлікту. Завдяки своїй здатності літати над небезпечними районами, дрони дозволяють фіксувати зображення руйнувань, що стали наслідком бойових дій [79; 83]. Наприклад, журналісти BBC у своїх репортажах використовували дрони для збору відеоматеріалів, що показують наслідки обстрілів українських міст, таких як Буча та Ірпінь. За допомогою дронів вдалося отримати матеріали, які не лише демонструють масштаб руйнувань, але й надають документальні свідчення про військові злочини, що дозволяє міжнародній спільноті краще зрозуміти гуманітарні наслідки війни.

Інтеграція штучного інтелекту у журналістську діяльність відкриває нові можливості для аналізу великих обсягів даних. Журналісти використовують алгоритми ШІ для виявлення патернів у інформації, що надходить з відкритих джерел, таких як соціальні мережі та супутникові зображення [84]. Наприклад, платформа Bellingcat активно застосовує ШІ для аналізу супутникових знімків та документування фактів, пов'язаних із військовими злочинами. ШІ дозволяє

не лише автоматизувати процес збору інформації, але й виявляти інформаційні тренди, що важливо для швидкого реагування на нові виклики у сфері дезінформації та пропаганди .

У процесі висвітлення війни нові цифрові платформи, такі як Telegram, TikTok та Instagram, стали критично важливими каналами для доставки новин. Ці платформи надають журналістам можливість оперативно реагувати на події та поширювати інформацію серед аудиторії. Відзначено, що Telegram став основним джерелом інформації не лише для журналістів, але й для простих громадян, які прагнуть отримати актуальні новини. Наприклад, у статті The Guardian описується, як Telegram перетворився на «цифрове поле битви», де інформація поширюється миттєво, надаючи можливість користувачам залишатися в курсі подій, не чекаючи традиційних новинних випусків

Зміна медіа-ландшафту під час війни також проявилася в зростанні популярності документальних серіалів та подкастів, які дозволяють більш детально висвітлити події та поглибити розуміння конфлікту. На платформах, таких як Netflix, з'являються документальні серіали, які досліджують різні аспекти війни в Україні. Вони базуються на свідченнях очевидців, науковців та експертів, що дозволяє створити багатосаровий наратив про війну. Такі формати, як подкасти, дозволяють журналістам вивчати складні теми та обговорювати їх з експертами, надаючи слухачам можливість отримати більш глибокий аналіз ситуації .

Інтерактивні репортажі, які поєднують текст, відео, графіку та інтерактивні елементи, стають важливим інструментом для сучасної журналістики. Видання, такі як The New York Times, використовують ці формати для створення насичених матеріалів, які дозволяють читачам отримати детальну інформацію про події в Україні [65]. Наприклад, інтерактивні карти, які демонструють зміни на фронті, допомагають аудиторії візуалізувати інформацію та краще розуміти контекст подій, що відбуваються .

В умовах війни, що триває між Росією та Україною, традиційні журналістські практики зазнали значних змін. Зокрема, швидкий розвиток

технологій штучного інтелекту (ШІ) відкрив нові горизонти для створення, обробки та поширення медіа-контенту. ШІ може не лише покращити ефективність журналістської діяльності, але й суттєво змінити спосіб, яким споживачі отримують інформацію. У цьому контексті важливо розглянути прогнози щодо ролі ШІ у створенні та поширенні медіа-контенту під час російсько-української війни, а також потенційні наслідки для журналістики в цілому.

Одним із найважливіших напрямів використання ШІ у журналістиці є автоматизація збору та обробки інформації. Штучний інтелект здатен аналізувати величезні обсяги даних з відкритих джерел, таких як соціальні мережі, новинні портали та офіційні звіти. Наприклад, технології обробки природної мови (NLP) можуть автоматично зібрати, проаналізувати та узагальнити новини з різних джерел, що дозволяє журналістам зосередитися на більш важливих аспектах своєї роботи, таких як розслідування і глибокий аналіз. Прогнози свідчать, що в найближчі роки ми можемо очікувати на зростання кількості медіа-компаній, які впроваджують автоматизовані системи для збору інформації, здатні швидко реагувати на події в реальному часі. Це може суттєво підвищити оперативність реагування журналістів на кризові ситуації, що є особливо важливим під час війни, коли інформація може бути критично важливою для суспільства

Штучний інтелект може також сприяти підвищенню якості медіа-контенту шляхом використання аналітики даних. Алгоритми ШІ можуть аналізувати звички споживання медіа, визначати популярні теми та жанри, а також оптимізувати контент під конкретні аудиторії. Це дозволить журналістам створювати більш цілеспрямований контент, що відповідає запитам та інтересам читачів. Наприклад, система, що аналізує популярність різних форматів новин у соціальних мережах, може допомогти журналістам зрозуміти, які типи контенту отримують найбільшу взаємодію, що, в свою чергу, дозволить налаштувати редакційні стратегії. У результаті, медіа-компанії, які

активно використовують ШІ для аналізу даних, зможуть створювати більш релевантний і цікавий контент для своїх аудиторій

Персоналізація контенту, основана на алгоритмах машинного навчання, є ще одним важливим напрямом, в якому ШІ може істотно вплинути на медіа-сферу. Штучний інтелект здатен аналізувати поведінку користувачів, їхні вподобання та інтереси, що дозволяє адаптувати контент під конкретного споживача. Це може бути особливо важливим в умовах війни, коли різні групи населення мають різні інформаційні потреби. Прогнози вказують на те, що до 2025 року більшість медіа-компаній впровадять технології персоналізації контенту, що призведе до збільшення залученості аудиторії та поліпшення взаємодії з читачами. Це може також сприяти підвищенню довіри до медіа, оскільки споживачі отримуватимуть релевантну інформацію в режимі реального часу.

В умовах війни дезінформація стає серйозною проблемою, яка може вплинути на суспільну думку та політичні рішення. ШІ може відігравати ключову роль у боротьбі з дезінформацією, автоматизуючи процеси виявлення фейкових новин та перевірки фактів. Використання алгоритмів, що аналізують текст та контент, може допомогти журналістам виявляти неправдиву інформацію, що поширюється в соціальних мережах та інших платформах. Прогнози вказують на те, що в найближчі роки ми можемо очікувати на появу нових інструментів, розроблених на основі ШІ, які дозволять журналістам швидко та ефективно перевіряти факти і спростовувати фейкові новини. Це сприятиме підвищенню якості журналістики та довіри до медіа в цілому.

Штучний інтелект також може забезпечити розширення доступності медіа-контенту. Завдяки технологіям автоматичного перекладу та транскрипції, інформація може бути доступною для ширшої аудиторії, незалежно від мовних бар'єрів. Це особливо актуально під час війни, коли різні етнічні та мовні групи можуть мати потребу в доступі до інформації. Прогнози свідчать про те, що до 2030 року більшість медіа-компаній використовуватимуть ШІ для автоматизації перекладів та адаптації контенту, що дозволить підвищити рівень доступності

та інклюзивності медіа-контенту. Це, в свою чергу, може сприяти більшій інтеграції різних спільнот у процес інформаційного обміну.

Штучний інтелект вже зараз відіграє важливу роль у створенні та поширенні медіа-контенту під час російсько-української війни, і в найближчі роки ця роль тільки зростатиме. Автоматизація збору та обробки інформації, підвищення якості контенту, персоналізація, боротьба з дезінформацією та розширення доступності медіа можуть змінити ландшафт журналістики. Проте, незважаючи на всі переваги, важливо пам'ятати про етичні аспекти використання ШІ у медіа, оскільки наявність алгоритмів може впливати на зміст і якість журналістських матеріалів. Отже, успішна інтеграція ШІ в журналістику вимагатиме уважного підходу до етики, прав людини та стандартів журналістської діяльності.

Сучасна журналістика переживає суттєві зміни внаслідок інтеграції штучного інтелекту в процеси збору, обробки та розповсюдження інформації. Ця взаємодія між людським інтелектом та штучним є важливою для формування майбутнього медіа-середовища. Дослідження цієї взаємодії відкриває нові горизонти для розуміння того, як технології можуть доповнювати, а не замінювати людські можливості в журналістиці.

Оптимізація журналістики через штучний інтелект: ключові аспекти

Таблиця 3.3

Аспект	Опис	Приклад
Автоматизація створення контенту	ШІ може автоматизувати рутинні завдання, такі як генерація текстів, відео та графіки, що дозволяє журналістам зосередитися на аналітиці та розслідуваннях.	Використання алгоритмів NLP для написання статей на основі даних з різних джерел.
Поліпшення аналізу даних	ШІ може обробляти великі обсяги даних, надаючи журналістам аналітичні insights для створення точніших матеріалів.	Використання алгоритмів машинного навчання для виявлення трендів в інформації.

Завершення таблиці 3.3

Персоналізація контенту	ШІ аналізує вподобання читачів, адаптуючи контент для окремих користувачів, що підвищує релевантність інформації.	Адаптація новин, статей та інших форм контенту під інтереси конкретного читача.
Підвищення довіри та етики	ШІ може використовуватися для перевірки фактів і боротьби з дезінформацією.	Виявлення фейкових новин.
Співпраця та коеволюція	Співпраця між людьми і ШІ стане ключовим елементом розвитку медіа-середовища.	Журналісти, які мають навички роботи з ШІ, зможуть ефективно використовувати ці технології для створення контенту.

Розроблено автором

Штучний інтелект здатен автоматизувати певні аспекти створення контенту, включаючи генерацію текстів, відео та графіки. Наприклад, алгоритми природної мови (NLP) можуть використовуватися для написання новинних статей на основі даних, отриманих з різних джерел. Це дозволяє журналістам зосередитися на аналітичних та розслідувальних аспектах своєї роботи, надаючи їм більше часу для дослідження складних тем. Проте важливо зазначити, що ШІ не може повністю замінити людську творчість і інтуїцію. Люди здатні виявляти емоційний контекст, культурні нюанси та соціальні аспекти, які можуть бути незрозумілими алгоритмам. Таким чином, оптимальна взаємодія між людським і штучним інтелектом полягає в тому, що ШІ може виконувати рутинні завдання, в той час як журналісти фокусуються на критичному аналізі та творчому підході до висвітлення подій.

Штучний інтелект має здатність обробляти великі обсяги даних, що є критично важливим для сучасної журналістики, особливо в епоху інформаційної перевантаженості. Завдяки алгоритмам машинного навчання

журналісти можуть отримувати глибокі аналітичні insights з даних, що дозволяє їм створювати більш точні та релевантні матеріали. Проте важливо, щоб журналісти залишалися активними учасниками процесу аналізу. Вони повинні вміти інтерпретувати результати, які надає ШІ, і контекстуалізувати їх у відповідності до реальної ситуації. Це підкреслює необхідність навчання журналістів роботі з аналітичними інструментами, а також розуміння обмежень і ризиків, пов'язаних із використанням ШІ в процесі журналістики.

Штучний інтелект може значно покращити персоналізацію медіа-контенту, аналізуючи інтереси та вподобання читачів. Алгоритми ШІ здатні адаптувати новини, статті та інші форми контенту для окремих користувачів, що дозволяє медіа-компаніям надавати більш релевантну інформацію. Проте цей процес вимагає активної участі журналістів, які повинні враховувати етичні та соціальні аспекти персоналізації. Наприклад, важливо уникати створення інформаційних «пузирів», коли користувачі отримують лише ті новини, які відповідають їхнім поглядам. Журналісти мають бути відповідальними за баланс між персоналізованим контентом і висвітленням різних точок зору.

Однією з основних проблем, з якою стикається журналістика в епоху ШІ, є питання довіри до медіа. Штучний інтелект може бути використаний для боротьби з дезінформацією та фейковими новинами, проте етичні питання щодо використання цих технологій залишаються актуальними. Журналісти повинні активно залучати ШІ для перевірки фактів і виявлення неправдивої інформації, проте вони також повинні залишатися відповідальними за процеси редагування та публікації. Взаємодія між людьми та ШІ може стати основою для підвищення довіри до медіа, якщо журналісти зможуть забезпечити прозорість у своїй роботі, чітко вказуючи, як і чому використовуються технології в їхніх матеріалах.

Прогнози щодо майбутнього взаємодії між людським і штучним інтелектом у журналістиці вказують на те, що співпраця між цими двома формами інтелекту буде ключовим аспектом розвитку медіа-середовища. Журналісти, які володіють навичками роботи з технологіями ШІ, зможуть

більш ефективно використовувати ці інструменти для створення контенту та аналізу даних. Важливою частиною цього процесу стане навчання журналістів основам технології ШІ, розумінню її обмежень та потенціалу. Взаємодія між людським і штучним інтелектом може призвести до коеволуції, де обидва види інтелекту постійно вдосконалюються та адаптуються до змінюваних умов медіа-середовища.

Взаємодія людського і штучного інтелекту у журналістиці майбутнього обіцяє значні зміни в процесах створення, обробки та розповсюдження інформації. Штучний інтелект може доповнити журналістську діяльність, автоматизуючи рутинні завдання, підвищуючи якість контенту, покращуючи персоналізацію та борючись з дезінформацією. Проте, для досягнення максимального потенціалу цієї взаємодії журналісти повинні активно залучати ШІ в свою роботу, зберігаючи етичні норми та забезпечуючи довіру до медіа. В майбутньому співпраця між людським і штучним інтелектом може стати основою для розвитку журналістики, сприяючи створенню більш інформованого та залученого суспільства.

Висновки до розділу 3

Інформаційна війна є складним та багатогранним феноменом, який передбачає контроль та маніпуляцію інформаційними потоками для досягнення політичних, військових та соціальних цілей. Вона охоплює широкий спектр інструментів, зокрема пропаганду, дезінформацію та кібератаки, спрямованих на формування суспільної думки, підрив морального духу супротивника та дестабілізацію його політики. У контексті гібридних конфліктів, зокрема війни Росії проти України, інформаційна війна використовується для виправдання агресії через створення контролюваних наративів, які спотворюють історичні факти та маніпулюють сприйняттям реальності. Основними цілями таких наративів є легітимація дій агресора, послаблення національної ідентичності противника та стимулювання антивоєнних настроїв. Таким чином,

інформаційна війна виступає потужним інструментом досягнення стратегічних цілей, що впливає на всі рівні функціонування держави-супротивника.

В умовах агресії журналістика адаптується, застосовуючи новітні технології, розвиваючи нові формати комунікації та залучаючи аудиторію до процесу отримання інформації. Інтеграція громадянської журналістики, використання фактчекінгових платформ, а також міжнародна співпраця сприяють формуванню більш прозорого та достовірного інформаційного середовища. Незважаючи на серйозні загрози та виклики, журналісти в Україні продовжують виконувати свою місію, активно шукаючи нові способи донесення правдивих фактів до суспільства. Ця діяльність не лише підтримує моральний дух українців, але й відіграє важливу роль у протистоянні інформаційній війні, закладаючи основи для відновлення довіри до медіа в майбутньому. Журналістика, в умовах війни, перетворюється на потужний інструмент захисту правди, який надає голос тим, хто його потребує найбільше.

Методи, такі як лексичний та синтаксичний аналіз, дозволяють ідентифікувати фейкові новини через аналіз тексту, а комп'ютерне бачення використовує алгоритми для перевірки автентичності зображень і відео. Процес фільтрації фейкових новин через ШІ є багатоступеневим, починаючи з збору даних і їхньої обробки, до фінального аналізу та оцінки ймовірності достовірності. При цьому системи на основі ШІ не лише полегшують перевірку фактів, але й спрощують виявлення маніпуляцій у медіа, зокрема під час війни, коли інформаційні атаки можуть мати серйозні наслідки.

Таким чином, інтеграція технологій штучного інтелекту у журналістську практику стає необхідною для підвищення ефективності боротьби з дезінформацією, зокрема в умовах інформаційних війн, таких як повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Ці технології допомагають не лише виявляти фейкові новини, а й формувати відповідальне ставлення до інформації серед аудиторії, що є ключовим для забезпечення демократичних принципів та суспільної стабільності.

Російсько-українська війна стала каталізатором значних змін у журналістиці, спонукаючи до адаптації традиційних методів висвітлення подій та інтеграції новітніх технологій. Інноваційні підходи, такі як використання дронів для збору інформації, штучного інтелекту для аналізу даних та нових цифрових платформ для поширення новин, не лише підвищують ефективність роботи журналістів, але й сприяють більш глибокому розумінню конфлікту. Паралельно, виникає нагальна потреба у боротьбі з дезінформацією, що підкреслює важливість етичних норм у медіа. Автоматизація збору даних та створення контенту за допомогою штучного інтелекту має потенціал для покращення якості журналістики, проте вимагає від журналістів нових навичок та підходів до аналізу. Персоналізація медіа-контенту, хоч і має свої переваги, потребує обережності, щоб уникнути інформаційних «пузирів». Прогнози щодо розвитку журналістики в умовах інтеграції штучного інтелекту вказують на те, що майбутнє галузі буде визначатися співпрацею між людьми та технологіями, де людська креативність та інтуїція залишатимуться незамінними.

Загалом, ефективне використання нових технологій в журналістиці під час війни не лише підвищує оперативність та точність інформації, але й допомагає формувати інформоване суспільство, готове до викликів сучасності. Успішна інтеграція штучного інтелекту у журналістську діяльність вимагатиме уважного підходу до етики, прав людини та стандартів, щоб забезпечити довіру та відповідальність у медіа.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження, ми дійшли таких висновків:

1. Аналіз розвитку цифрових технологій у медіа свідчить про їх вирішальну роль у трансформації журналістської діяльності, особливо в умовах кризових ситуацій та військових конфліктів. Інтернет і соціальні мережі стали домінуючими платформами, які забезпечують оперативне поширення інформації та залучення аудиторії. Водночас їх використання супроводжується значними викликами, зокрема ризиком поширення дезінформації, що вимагає від журналістів відповідального підходу до збору, обробки та перевірки фактів.

2. Новітні технології, включаючи штучний інтелект, віртуальну і доповнену реальність та інтерактивні платформи, відкривають нові можливості для створення якісного контенту. ШІ дозволяє автоматизувати складні процеси, такі як аналіз великих обсягів даних, генерація текстів та перевірка фактів. Завдяки цьому журналісти можуть зосередитися на більш глибоких аналітичних аспектах своєї діяльності. Проте ці технології мають обмеження, включаючи ризик створення інформаційних «пузирів», викривлення реальності та залежність від алгоритмів, що вимагає критичного ставлення до результатів їх використання.

3. Застосування цифрових технологій у медіа створює як нові можливості, так і значні виклики. Серед можливостей можна відзначити підвищення ефективності роботи журналістів, створення інтерактивного контенту для залучення аудиторії та боротьбу з дезінформацією. Водночас журналісти стикаються з проблемами кібербезпеки, етичними питаннями конфіденційності даних та необхідністю адаптації до швидко змінюваного технологічного середовища.

4. Одним із ключових завдань сучасної журналістики є боротьба з дезінформацією. Технології ШІ надають інструменти для виявлення фейкових

новин і перевірки фактів, що дозволяє значно знизити ризики маніпуляцій у медіапросторі. Проте для досягнення ефективних результатів необхідна комбінація технологічних інновацій із класичними журналістськими методами.

5. На основі дослідження сформульовано кілька рекомендацій для журналістів. По-перше, вони повинні освоювати новітні технології та використовувати їх для підвищення продуктивності своєї роботи. По-друге, важливо дотримуватися етичних стандартів, забезпечувати прозорість контенту та уникати маніпуляцій. По-третє, необхідно розробляти стратегії для захисту даних і підвищення рівня кібербезпеки. Крім того, важливо забезпечувати різноманітність у висвітленні подій, уникати інформаційної однобічності та формування «пузирів».

Таким чином, інтеграція цифрових технологій і штучного інтелекту в журналістику є необхідною умовою для її подальшого розвитку. Ефективне поєднання технологічних інновацій із класичними підходами, етичними принципами та суспільною відповідальністю дозволить створити якісний і достовірний медіапродукт, що відповідає викликам сучасного інформаційного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васьківська О. Технології штучного інтелекту в журналістиці сучасності // Матеріали X конгресу *Авіація в XXI столітті. Безпека в авіації та космічні технології*. Київ : Національний авіаційний університет, 2022. С. 6.2.107–6.2.111.
2. Владимиров В. М. Історія української журналістики (1917-1991): навч. посіб. Київ.: МАУП, 2007. 174с.
3. Волинець В.О. Віртуальна, доповнена і змішана реальність: сутність понять та специфіка відповідних комп'ютерних систем. *Питання культурології*. 2021. С. 231–243.
4. Грозна О. О. Технологічні інновації в онлайн-медіа: роль штучного інтелекту та віртуальної реальності у трансформації контенту. *Обрії друкарства*. 2024. №1(15). С. 102-112.
5. Долженкова К. Методи використання соціальних мереж у журналістській діяльності // *Студії філології та журналістики : зб. наук. праць / Редкол. : В.В.Барчан, Л.О.Белей, Н.Ф.Венжинович (відп.ред.) та ін. Вип. 4. Ужгород : Гражда. 2016. – С. 364–366.*
6. Долженкова К. Особливості соціальних мереж як нових медіа/ Долженкова Катерина // *Журналістика : теорія, історія, практика [збірник наукових праць студентів / за ред. Н. Ф. Баландіної]. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. – № 5. – С. 62–67.*
7. Кривенко В. Українська журналістика: Ринкові перетворення і виклики. Кривенко В. XXI століття. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2010.
8. Мельникова-Курганова О.С. Засоби інформаційного впливу під час війни: типи, трансформація, тенденції // Матеріали X конгресу «Авіація в XXI столітті» – «Безпека в авіації та космічні технології». – Київ: Національний авіаційний університет, 2022. – С. 6.2.154-6.2.157.

9. Михайлин І. Л., Приступа Є. Н., Шкляр В. І. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.: ідейно-концептуальні засади, періодизація). *Львівський національний університет імені Івана Франка*. Львів. 2008. 270 с.

10. Павленко І. Цифрові медіа в Україні: Тенденції та проблеми. Харків: Фоліо. 2015.

11. Почепцов Г. Г. Токсичний інфопростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дії. Харків: Віват. 2022. 384 с.

12. Романишин А. М., Черевичний, С.В., Остапчук О.П. 100 брехливих російських наративів про російсько-українську війну. Збірник інформаційно-аналітичних матеріалів / А. М. Романишин, С. В. Черевичний, О. П. Остапчук та ін.. – Київ.: НДЦ ГП ЗС України, 2023. 77с.

13. Рудик М. С. Українська журналістика: перехід від радянської до європейської (в осмисленні Володимира Здоровеги). *Вісник Дніпропетровського університету*. 2016. С. 132-139.

14. Ситник О. Проблематика впровадження штучного інтелекту в сучасних ЗМІ та медіатехнологіях. *Український інформаційний простір*. 2023. № 2(12), С. 252–265.

15. Срібняк І. Історія журналістики: виникнення та розвиток новинних масмедіа в країнах Європи, Азії та Північної Америки (XVII-XX ст.). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Міжнародний науково - освітній консорціум імені Люсьєна Февра. 2018. 156 с.

16. Таркін В. П. Особливості інформаційної війни РФ та український спротив. *Актуальні проблеми політики*. 2023. С. 204-210.

17. Тодорова О. Інструменти «доповненої реальності» як інновації в PR-комунікаціях / О. Тодорова // *Український інформаційний простір*. 2014. С. 311–317.

18. Тонкіх І. Інтернет-журналістика. Жанри в інтернеті: навчальний посібник. Запоріжжя: ЗНТУ. 2017. 129 с.

19. Bolter J.D., Engberg M., MacIntyre B. Reality media: Augmented and virtual reality. MIT Press, 2021. p. 248.
20. Broussard M. Artificial intelligence and journalism // Journalism & mass communication quarterly. 2019. 96.3. pp. 673–695.
21. Bucher Taina. If ... then: Algorithmic power and politics. New York: Oxford University Press. p. 211.
22. Mogensen, K. Spreadable media: Creating Value and meaning in A Networked Culture, New York: New York University Press. 2013. *MedieKultur: Journal of media and communication research*. 30. 4. 10.7146/ mediekultur.v30i56.16054

Електронні ресурси:

23. Гаранжа А. О. Сучасні тенденції розвитку диджитал-медіа в Україні 2022р. С.24 URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/56969> (дата звернення: 16.09.2024).
24. Голуб О. Сайти соцмереж як джерело інформації. URL: <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/16123/2016-02-24-sayty-sotsmerezh-yak-dzherelo-informatsii/> (дата звернення: 09.09.2024).
25. Експертна думка. Авторські права на об'єкт, створений штучним інтелектом. Асоціація правників України. URL: <https://uba.ua/ukr/news/ekspertna-dumka-avtorsk-prava-na-obkt-stvorenijj-shtuchnim-ntelektom> (дата звернення: 24.09.2024).
26. Етапи розвитку інформаційних технологій. Цифрові технології. URL: <https://tech4science.wordpress.com/2019/11/17/> (дата звернення 03.09.2024).
27. Журналістика як галузь діяльності ЗМІ. URL <https://osvita.ua/vnz/reports/journalism/25657/> (дата звернення 04.09.2024).
28. Закон України «Про авторське право і суміжні права». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 24.09.2024).
29. Закон України «Про захист персональних даних». URL: https://ips.ligazakon.net/document/T102297?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=j103 (дата звернення: 23.09.2024).

30. Закон України «Про захист персональних даних». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 24.09.2024).
31. Закон України «Про захист прав споживачів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 24.09.2024).
32. Закон України «Про інформацію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 24.09.2024).
33. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 24.09.2024).
34. ІМІ. Соцмережі : нові правила використання в журналістських матеріалах. Рекомендації від ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/articles/sotsmerezhi-novi-pravy-la-vykorystannia-v-zhurnalists-kykh-materialakhrekomentatsii-vid-imi-i71> (дата звернення: 09.09.2024)
35. Інновації: цифрова революція в журналістиці – Press Association. URL: <https://pressassociation.org.ua/ua/innovaczi%D1%97-cifrova-revolycziya-v-zhurnalisticzi/> (дата звернення: 03.09.2024).
36. Карловський Д. «Азов» спростував фейк росіян про «капітуляцію з білим прапором». Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/7/7344702/> (дата звернення: 20.09.2024).
37. Матвієнко О. Від газет до онлайн-видань: як розвивалась українська журналістика. URL: <https://osvita.nakupilo.ua/yak-rozvyvalas-ukrayinska-zhurnalistyka/> (дата звернення 04.09.2024).
38. Машкова Я. Українські медіа та штучний інтелект. Як редакції залучають ШІ для створення контенту? Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-media-ta-shtuchnyj-intelekt-yak-redaktsiyi-zaluchayut-shi-dlya-stvorennya-kontentu-i62217> (дата звернення: 23.09.2024).
39. Мобільна журналістика під час війни: в чому її переваги та особливості в Косові, Україні, Афганістані. НСЖУ. URL: <https://nsju.org/novini/mobilna-zhurnalistyka-pid-chas-vijny-v-chomu-yiyi-perevagy-ta-osoblyvosti-v-kosovi-ukrayini-afganistani/> (дата звернення: 20.09.2024).

40. Наджафов І. Один народ: як виник міф про «історичну єдність» України та Росії. ms.detector.media. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/33382/2023-11-03-odynnarod-yak-vynyk-mif-pro-istorychnu-iednist-ukrainy-ta-rosii/> (дата звернення: 02.09.2024).
41. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Рішення 15.12.2022 №767. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0274-23#Text> (дата звернення: 24.09.2024).
42. Павлюк А. Британський словник Collins назвав головне слово 2023 року. Українська правда. Життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/11/1/257361/> (дата звернення: 23.09.2024).
43. Патлашинська І. В. Сучасна російсько-українська інформаційна війна: завдання, методи та особливості використання. *Регіональні студії*. 2022. URL: <http://www.regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/28/15.pdf> (дата звернення: 14.10.2024).
44. Портников В. Крим, Донбас, Алеппо. Злочини історичного масштабу. Голос Америки Українською. URL: <https://www.holosameryky.com/a/crimea-aleppo-crimes/3561899.html> (дата звернення: 25.09.2024).
45. Проскурніна Н. Штучний інтелект у маркетинговій діяльності. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. С. 129-140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2020_4_11 (дата звернення: 10.09.2024).
46. Радута Т.С. Технології доповненої та віртуальної реальності в Digital-media. Молодий вчений. 2018. С.46-50 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_4%281%29__14 (дата звернення: 16.09.2024).
47. Розпорядження, Концепція від 02.12.2020р. №1556-р. «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kr201556?an=1> (дата звернення: 24.09.2024).
48. Сидорук Т. В., Павлюк В. В.. Розширення НАТО як фальшивий привід для виправдання війни росії проти України. NISS.GOV.UA. URL:

<https://niss.gov.ua/news/statti/rozshyrennya-nato-yak-falshyvyy-pryvid-dlya-vypravdannya-viyny-rosiyi-proty-ukrayiny> (дата звернення: 01.10.2024).

49. Стаття 33. Право особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою – Про авторське право і суміжні права – Закон України. URL: https://protocol.ua/ua/pro_avtorske_pravo_i_sumigni_prava_stattya_33_1/ (дата звернення: 24.09.2024).

50. Стець А. Махар опублікував супутникові знімки, які показують масштаби руйнувань Бахмута. ZAXID.NET. URL: https://zaxid.net/mahar_opublikuvav_suputnikovi_znimki_yaki_pokazuyut_masshtab_i_ruynuvan_bahmuta_n1559538 (дата звернення: 20.09.2024).

51. США погані, а Зеленський – маріонетка Заходу. UKR Line. URL: <https://ukrline.info/2024/02/27/ssha-pohani-a-zelenskyu-marionetka-zakhodu/> (дата звернення: 02.10.2024).

52. Тенденції розвитку медіа в сучасному світі. URL: https://media-systems.ua/index/news/media_trends_2023 (дата звернення: 07.09.2024).

53. Толокольнікова К. Соцмережі давно стали джерелом інформації. Що робити ЗМІ? URL: <https://detector.media/community/article/143795/2019-01-03-sotsmerezhi-davno-stali-dzherelom-informatsii-shchorobiti-zmi/> (дата звернення: 09.09.2024).

54. Туранський М. Пропагандистська кампанія Росії у підготовці до анексії кримського півострова. URL: https://vim.gov.ua/pages/_journal_files/04.10.2017/pdf/VIM_17_2017-67-80.pdf (дата звернення: 25.09.2024).

55. Хакери вперше з січня 2023 року атакували сайт «Укрінформу». ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/hakery-vpershe-z-sichnya-2023-roku-atakuvaly-sajt-ukrinformu/> (дата звернення: 20.09.2024).

56. Хмельницька В. Під Києвом внаслідок артобстрілу з боку окупантів загинули оператор телеканалу Fox News та українська журналістика. ТСН.ua. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/pid-kiyevom-vnaslidok-artobstrilu-z-boku-okupantiv->

zaginuli-operator-telekanalu-fox-news-ta-ukrayinska-zhurnalistka-2010253.html

(дата звернення: 20.09.2024).

57. Цура С. Роль Інтернет-журналістики в сучасному медіа-просторі. Публіцистика і журналістика. Міжнародний конкурс Мій рідний край. 2014. URL: <https://mij-kraj.com.ua/publitsistika-i-zhurnalistika/rol-internet-zhurnalistyky-v-suchasnomu-media-prostori> (дата звернення: 07.09.2024).

58. Шурхало Д. «Україна – це держава з тисячолітньою історією, якої не було в Росії» - історик. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-istoriya-viyna-putin/31728253.html> (дата звернення 01.10.2024).

59. Частіше, ніж здається. Де та для чого використовують штучний інтелект. Projector-Creative & Tech Online Institute. URL: <https://prjctr.com/mag/aicases> (дата звернення: 21.09.2024).

60. Чорна О. Українська ініціатива StopFake навчає боротьби з російською дезінформацією фактчекерів з європейських країн. detector.media. URL: <https://detector.media/infospace/article/225293/2024-04-10-ukrainska-initsiatyva-stopfake-navchaie-borotby-z-rosiyskoju-dezinformatsiieyu-faktchekeriv-z-ievropeyskykh-krain/> (дата звернення: 20.09.2024).

61. Штучний інтелект: сьогодні та майбутнє. Аналітична система ULA: Програмне забезпечення для багатофакторної обробки і аналізу нестандартних даних. URL: <https://ula.lantec.ua/statti/shtuchnij-intelekt-sogodennya-ta-majbutne> (дата звернення: 21.09.2024).

62. Що таке медіа. Яка різниця між ЗМІ та медіа. Малиш Поліна URL: <https://bazilik.media/shcho-take-media/> (дата звернення: 04.09.2024)

63. Як доповнена та віртуальна реальність інформують про війну та допомагають людям. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/31777/2023-04-26-yak-dopovnena-ta-virtualna-realnist-informuyut-pro-viynu-ta-dopomagayut-lyudyam/> (дата звернення: 16.09.2024).

64. Ягорі Я. Сім професій, які можуть зникнути через штучний інтелект. Економічна правда. URL:

<https://www.epravda.com.ua/publications/2023/05/30/700569/> (дата звернення: 23.09.2024).

65. Ярощук О. 13 інструментів мобільної журналістики. ms.detector.media. URL:<https://ms.detector.media/how-to/post/14617/2015-10-31-13-instrumentiv-mobilnoi-zhurnalistyky/> (дата звернення: 20.09.2024).

66. Biao G., Wang Y., Xie H. Artificial Intelligence in Advertising: Advancements, Challenges, and Ethical Considerations in Targeting, Personalization, Content Creation, and Ad Optimization // Sage Open, 13(4). 2023. URL: <https://doi.org/10.1177/21582440231210759> (дата звернення: 15.09.2024).

67. Countering disinformation with facts – Russian invasion of Ukraine. GAC. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/issues_development-enjeux_developpement/response_conflict-reponse_conflits/crisis-crisis/ukraine-fact-fait.aspx?lang=eng (дата звернення: 04.09.2024).

68. Deepfakes, facial recognition and UAVs – AI and autonomy during the invasion of Ukraine, chip news from Nvidia and Intel, and the DOD gets rolling on JADC2. Center for Security and Emerging Technology. URL: <https://cset.georgetown.edu/newsletter/march-24-2022/> (дата звернення: 06.10.2024).

69. GigaCloud. Що таке штучний інтелект: історія, види та складові. GigaCloud: Хмарні Технології та Хмарний сервіс для Бізнесу. URL: <https://gigacloud.ua/blog/navchannja/scho-take-shtuchnij-intelekt-istorija-vidi-ta-skladovi> (дата звернення: 21.09.2024).

70. Hanna Kuczynska. Digital evidence in investigations concerning Russian crimes in Ukraine. Taylor and Francis. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003493785-10/digital-evidence-investigations-concerning-russian-crimes-ukraine-hanna-kuczy%C5%84ska> (дата звернення: 10.10.2024)

71. Harmatiy O., Onufriv S. SOCIAL NETWORKS AS AN INFORMATION SOURCE IN JOURNALIST WORK. Bulletin of Lviv Polytechnic

National University: journalism. 2021. Vol. 1, no. 2. P. 45–52. URL: <https://doi.org/10.23939/sjs2021.02.045> (дата звернення: 09.09.2024).

72. EU AI Act: first regulation on artificial intelligence. Topics. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence> (23.09.2024).

73. MAINSTREAM AGENCY. ШІ в медіамоніторингу: як застосовуємо на практиці. CASES. URL: <https://cases.media/en/article/shi-v-mediamonitoringu-yak-zastosovuyemo-na-praktici> (дата звернення: 22.09.2024).

74. MAINSTREAM AGENCY. ШІ в медіа моніторингу: як застосовуємо на практиці. CASES. URL: <https://cases.media/en/article/shi-v-mediamonitoringu-yak-zastosovuyemo-na-praktici> (дата звернення: 22.09.2024).

75. Main. StopFake. URL: <https://www.stopfake.org/en/main/> (дата звернення: 05.10.2024).

76. MarketsandMarkets – Revenue Impact & Advisory Company. Market Research Reports. Business Research Insights. MarketsandMarkets. URL: <https://www.marketsandmarkets.com/> (дата звернення: 22.09.2024).

77. MediaSapiens. Російські ЗМІ поширюють дезінформацію про те, що Україна – маріонетка Заходу та «танцює під дудку США». ms.detector.media. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/27081/2021-04-15-rosiyski-zmi-poshyryuyut-dezinformatsiyu-pro-te-shcho-ukraina-marionetka-zakhodu-ta-tantsyuiie-pid-dudku-ssha/> (дата звернення: 04.10.2024).

78. Narrative. Cambridge Dictionary. English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/narrative> (дата звернення: 25.09.2024).

79. Rachel Baig. Fact check: Deepfakes and disinformation in the Ukraine war – DW – 07/18/2023. dw.com. URL: <https://www.dw.com/en/fact-check-how-deepfakes-spread-disinformation-in-russias-war-against-ukraine/video-66278320> (дата звернення: 07.10.2024).

80. Rachel Baig. The deepfakes in the disinformation war – DW – 03/18/2022. dw.com. URL: <https://www.dw.com/en/fact-check-the-deepfakes-in-the-disinformation-war-between-russia-and-ukraine/a-61166433> (дата звернення: 06.10.2024).

81. RFE/RL. War In Ukraine Has Devastating Effect On Journalism, RSF Says In Releasing press Freedom Index. RadioFreeEurope/RadioLiberty. URL: <https://www.rferl.org/a/world-press-freedom-index-rsf-russia-ukraine/31831712.html> (дата звернення: 05.10.2024).

82. Times T.N.Y. Maps: Tracking the Russian Invasion of Ukraine (Published 2023). The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/world/europe/ukraine-maps.html> (дата звернення: 10.10.2024).

83. Jaroslav Lukiv, James Waterhouse. Ukraine drone attack in Russia sparks fire. BBC Home – Breaking News, World News, US News, Sport, Business, Innovation, Climate, Culture, Travel, Video and Audio. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/c30lp1qq6pzo> (дата звернення: 07.10.2024).

84. Ukraine conflict: Drone shows extent of damage in Borodyanka. BBC Home-Breaking News, World News, US News, Sports, Business, Innovation, Climate, Travel, Video and Audio. URL: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-60608706> (дата звернення: 07.10.2024).

85. Ukraine. Global Information Society Watch. Where are we Watchin? URL: <https://giswatch.org/en/country-report/economic-social-and-cultural-rights-esrcs/ukraine> (дата звернення: 05.10.2024).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Як медіа та журналісти використовують штучний інтелект [46]

